

KASVATUS.

Nr. 13—14
3 aastakäik.

JUULI
1921.

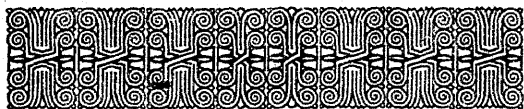
KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄALEKANDJA.

SISU:

1. Eesti Õpetajate V üleriikline kongress 16.—18. juunil 1921 Tallinnas.
2. J. Uustalu: Veel kooli praktika süvendamisest.
3. ORGANISATSIOONIDE TEATED: Õpetajate Liidu juhatuse teadaanne Harku koloonii asjus.
4. Kümme käsku irisejatele ühingu liigetele.

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 54, telefoni nr. 14-63.

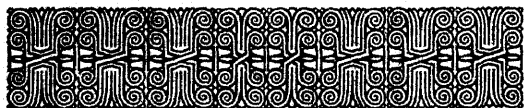
Kaarepere kõrgem algkool Tartumaal

vajab

õpetajaid

Valimine Kaarepere koolimajas 14. augustil s. a., kell 12 päeval. Esineda isiklikult ehk kirjalikult. Kool asub Kaarepere jaama juures. Ligemaid teateid saab koolijuhatajalt.

Koolivalitsus.

Teadaanne.

Keina vald vajab Keina kõrgema algkooli peale

**juhatajat-nat,
õpetajat-nat,
Ühtri algkooli peale
õpetajat-nat.**

Valimised on Keina vallamajas, Hiiumaal, 20. augustil s. a. kell 11 e. l. Selleks ajaks palutakse kutselisi õpetajaid kohale ilmuda isikliselt ehk kirjalikult teatada, tarvilisi dokumenta ligi hoides. Koolide maad kõrgemal algkoolil on olemas. Ühtri koolil maa teostamisel.

Keinas, 19. juulil 1921.

Vallavanema abi: Allkiri.

Sekretäär: Allkiri.

Võhmuta vald, Järvamaal

vajab

4 õpejõudu

Seliküla eelkoolile juhatajat (meeste-rahvast), Jalgsema eelkoolile teist õpejõudu, Järva-Jaani algkoolile üht õpejõudu, Karinu eelkoolile üht õpejõudu.

Valimised on 10. augustil 1921. a. kell 10 hommikul Võhmuta vallamajas, vallanõukogu ees. Aadress: Üle Järva-Jaani (4 versta jaamast).

Võhmuta vallaavalitsus.

Voltveti vald, Pärnumaal

vajab

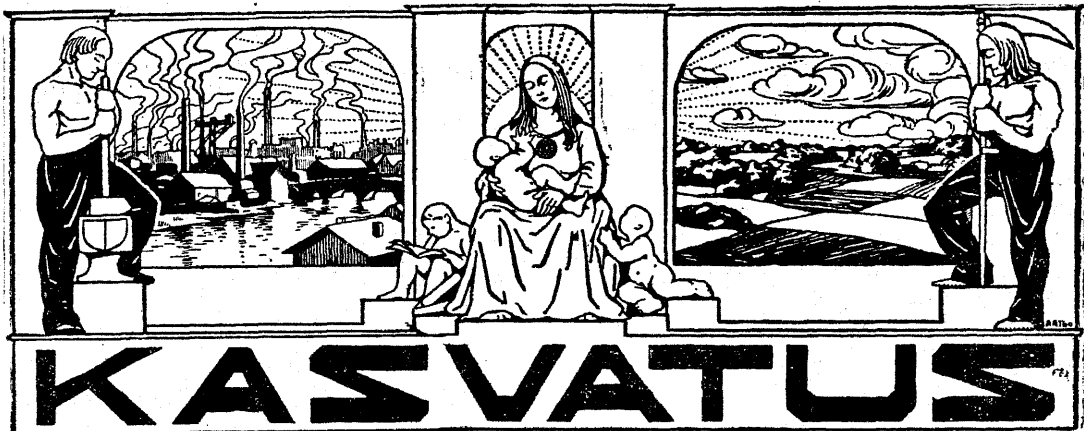
2 õpetajat,

kõrgema rahvakooli ja Kanaküla algkooli peale.

Valimised saavad olema 8. augustil s. a. kell 10, Voltveti vallamajas, kohaliste hoolekogude ees. Kohasoovijatel tuleb ettenäidata tarvilised tunnistused ühes lühikese elulookirjeldusega. Ülesanda võib ka kirjalikult.

Vallaavalitsus.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

Nr. 13—14.

Juuli 1921.

3. aastakäik.

Eesti Õpetajate V üleriikline kongress

16.—18. juunil 1921 Tallinnas, Tütarlaste Kommertsikooli ruumides.

A. Avamine ja juhatuse valimine.

Kongressi avas Õpetajate Liidu esimees J. Annusson.

Avamiskõnes tooni'as J. Annusson asjaolu, et õpetajad suurel arvul kongressile ilmunud, mis näitab, et õpetajaskond elavat huvi kongressi päevakorras olevate küsimuste vastu tunneb; soovides head edu tööks ja ülevat meeleolu, nagu see vallitses möödaläinud aasta IV kongressil, pani ta ette kongressi juhatust valida. Liidu sekretäär hra J. Rummo esitas Liidu juhatuse ettepaneku, valida kongressi juhatusesse hrad J. Annusson'i, K. Treffner'i ja O. Kiesel'i, mis ka ühel häälel vastu võetakse.

Juhatab J. Annusson.

Järgnes J. Rummo poolt esitatud Op. Liidu ettepanek valida sekretariaati hrad: 1) N. Andresen, 2) A. Palm, 3) A. Starrkopf, 4) J. Ernesaks, 5) J. Tamm, 6) n. H. Leõ ja sekretariaadi juhatajaks A. Ounapuu, mis hääletusel vastu võetakse.

Sõna saab haridusminister H. Bauer. Tervitades kongressi haridusministerruumi nimel soovib õnne edukaks tööks.

Päale selle tervitavad kongressi Tallinna Haridusosakonna juhataja hra A. Veidermann, Harjuma Koolivalituse ju-

hataja J. Reintam, Uhis-Soome koolikongressi toimkonna esimees G. Ollik, kes soovi avaldab läheda ühenduse loomiseks vennasrahva ametivendadega ja palub ühtlasi kongressilt luba Soome õpetajaskonnale südamlikke tervitusi viia ja tööle edu soovida; lõpuks soovib Pärnumaakonna koolivalituse nimel M. Raud kongressile õudu tööle.

Kava ja töökorralduse kindlaksmääramine.

Võetakse vastu järgmine Liidu juhatuse poolt esitatud töökava:

Töökava:

1. Töökorraldus.

Kongressi koosolekud on: a) üldised ja b) sektsioonide koosolekud. Üldistel koosolekutel kuulatakse ära üldsisulised referaadid ja ettepanekud, konstrueeritakse sektsioonid, võetakse vastu kongressi kava, töökorraldus ja sektsioonide ettepanekud. Sektsioonides on küsimuste üksikasjalisem harutus ja ettepanekute väljatöötamine esitamiseks üldisel koosolekul. On ettenähtud järgmiste sektsioonide konstrueerimine: 1) algkooli, 2) keskkooli ja 3) õpe-

tajate päevaküsimuste seksioon. Kongressi üldised ja seksioonide koosolekud peetakse IV. üleriik. õp. kongressil vastuvõetud kongressi kodule korra järele (v. «Kasvatus» nr. 7, 1920. a., saadaval kongressi büroos).

Kongressi hääleõiguslikud liikmed kirjutavad oma nime iga üldise ehk seksiooni koosoleku algul vastavale kvoorumilehele.

2. Kava.

16. juuni, esimene kongressipäev.

I. Üldine koosolek.

A. Avamine ja töökorraldus.

Kell 11 hom.

1. Avamine.
2. Juhatuse ja sekretariaadi valimine.
3. Kava ja töökorralduse vastuvõtmine.
4. Mandaatkommisjoni valimine.

B. Üldsisulised referaadid.

1. Sundusliku alghariduse teostamise saavutused 1920—21. õpeaastal. Referent: A. Reial, kaasref. E. Martinson.

2. Praegune Eesti keskkool. Ref. A. Kuks.

3. Kool ja kooliuuendus. Ref. F. V. Mikkelsaar ja H. Summer.

C. Mandaatkommisjoni aruanne.

Vaheaeg.

II. Algkooli seksiooni koosolek.

Kell 5 p. l.

1. Seksiooni juhatuse, sekretariaadi ja redaktsioonikommisjoni valimine.
2. Uued õppekavad. Ref. G. Ollik.
3. Kooli lähendamise töökooli põhimõttele. Ref. J. Käis.
4. Aruanded koolipraktikast.

III. Keskkooli seksiooni koosolek.

Kell 5 p. l.

1. Seksiooni juhatuse, sekretariaadi ja redaktsioonikommisjoni valimine.

2. a) Tulevase Eesti keskkooli põhi- ja üldjooned. b) Uksikute kooliasutuste ja tüüpide vahetamine. Ref. J. Annusson ja V. Nano.

3. Keskkooli õpetaja.

4. Keskkooli võrk. Ref. Haridusministeriumi edustaja.

17. juuni, teine kongressipäev.

I. Algkooli seksiooni koosolek.

Kell 8 hom.

1. Kooliaiad ja kooliümbrus. Ref. K. Pukk ja A. Ant.
2. Oppevahendid. Ref. O. J. Kiesel.
3. Koolieelne haridus. Ref. A. Marfeldt.
4. Redaktsioonikommisjoni ettepanekud.

II. Keskkooli seksiooni koosolek.

Kell 8 hom.

1. Keskkooli õppetegevusline ulatus (õppekava piirid).

a) Emakeel. Ref. Aug. Ounapuu ja E. Peterson.

b) Matemaatika. Ref. J. Kiivet ja E. Nipman.

c) Loodusteadus. Ref. J. Käis.

d) Füüsika. Ref. A. Kuusik ja N. Neuhaus.

e) Ajalugu. Ref. P. Treiberg.

f) Maateadus. Ref. J. Kents ja L. Jürgens.

g) Mõtteteadus. Ref. A. Kuks.

h) Kodaniku- (ühiskonna) teadus. Ref. J. Vestholm ja R. Rägo.

i) Joonistus. Ref. P. Sepp ja A. Roosileht.

j) Käsitöö. Ref. A. Taska.

k) Laulmine (muusika). Ref. K. Leinus.

l) Võimlemine. Ref. A. Raudkats ja R. Vichman.

m) Võõrad keeled keskkoolis. Ref. H. Kann ja F. V. Mikkelsaar.

III. Õpetajate päevaküsimuste seksiooni koosolek.

Kell 11 hom.

1. Seksiooni juhatuse, sekretariaadi ja redaktsioonikommisjoni valimine.

2. Rahvaharidustöö ja õpetaja. Ref. J. Piiskar.
3. Opetajate omavaheline läbikäimine. Ref. O. Gusavson.
4. Opetajate majanduslised küsimused.
5. Opetajate kodu. Ref. A. Kärk.

Vaheaeg.

IV. Üldine koosolek.

Hell 3 p. l.

1. Võõrad keeled Eesti koolis. Ref. N. Kann ja F. V. Mikkelsaar.
2. Kõblane kasvatus koolis. Ref. P. Põld ja H. Roos.
3. Opetaja kutseeetika. Ref. M. Raud.
4. Opetajate kutseühisusline liikumine välismail ja meil. Ref. J. Piiskar.

18. juuni, kolmas kongressi päev.

I. Keskkooli sektsiooni koosolek.

Kell 8 hom.

1. Erikoolid. Ref. A. Reier ja V. Päts.
2. Redaktsioonkommissjoni ettepanekud.

II. Opetajate päevaküsimuste sektsiooni koosolek.

Kell 8 hom.

1. Opetajate kutseeetika, vahe- ja aukohus. Ref. M. Raud.
2. Opetaja ja kiriklikud talitused.
3. Redaktsioonkommissjoni ettepanekud.

Vaheaeg.

III. Üldine koosolek.

Kell 11 hom.

1. Algkooli sektsiooni ettepanekud.
2. Keskkooli sektsiooni ettepanekud.
3. Opetajate päevaküsimuste sektsiooni ettepanekud.
4. Kongressi lõpetamine.

Op. M. Okas — Tartust, kannab ette Tartu Eesti Op. Seltsi resolutsiooni kiriklikkude talituste asjus, kus eelmise kongressi otsuse revideerimist nõutakse.

Op. Peet'i ettepanekul otsustati küsimust õpet. päevaküsimuste sektsiooni koosolekul arutada.

Mandaatkommissjoni valimine.

Op. Peet paneb ette 3 liiget valida: Mõru, Tarkpea ja Kreitsmann'i, mis ka hääletusel vastu võetakse.

B. Üldsisulised referaadid.

1. Sundusliku alghariduse teostamise saavutused 1920.—21. õpeaastal.

Kannab ette G. Reial.

Referent leiab, et 1920.—21. õpeaastal kooliskäimine Tartumaal korralikumaks on muutunud, sellega õpetuseta jäänud laste arv vähenenud. Korralikku kooliskäimist takistavad kehvus, karjaskäimine; viimane asjaolu niihästi linnas kui ka maal. Toonitab töökooli tähtsust.

Arvab, et õppetöö edukuse kohta ei saa praegusel ajal väga kõrgeid nõudmisi üles seada, peaks leppima vähegi rahuldavate tagajärgedega, leiab, et 227 koolist — 17% heal, 65% rahuldaval ja 18% puudulikul järjel olid.

Lainud aastaga võrreldes on see suur edu, mida ta õpetajate kursuste ja vilumuse arvele paneb. Juhib tähelepanu puuduste peale koolides. Suuremalt osalt on materjaalsed sihid saavutatud, kuna formaalsed vähem tunnustamist leidnud. Laboratoorne õppeviis teeb alles esimesi samme: õppekäigud on enamasti ainult lõbukäigud; maal õpetamine mitme jaoga töötamise tagajärjel liig raa-matuline; 7-aastalise kooli õppekava 6 aastalisse strumine on töö liig pealiskaudseks muutunud, nii et ained tihti on «läbi võetud», mitte läbi töötatud. Opetajad, iseäranis nooremad, töötavad üksikutega, kus juures klass vähe või sugugi kaasa ei tööta.

Kasvatuslist kooli veel ei ole; tuleks õhutada õpilaste referaate, ajakirju, pidusid, koolinäitusi. Pidud ja näitused on küll tähelepanu leidnud, kuid suuremalt jaolt muutuvad nad paraadideks ega esita töökorraldust.

Mitmes koolis **valitseb kasarmu distsipliin**, mitmes koolis pole mingit distsipliini. Kooli ja kodu lähendamiseks pole igalpool küllalt energiliselt töötatud. Selgitavate etekannetega lastevanemate koosolekuid pole küllalt peetud. Lapse koduse elu ja **internaadi peale pole küllalt tähelepanu pöördud**. Kool püüab praegu sagedasti last liig vara vanaks teha.

Opetajate kasvatusline ettevalmistus ja tema isik peavad koolis esimesel kohal olema. Kursused on suurt abi saanud, sellepärast vaja neid edasi korraldada, kuid mitte nii väsitavaid kui endised; tuleks enam oskust laulmises ja õppeabinõude valmistamises edendada, **samuti peaks enam rõhutatama psühholoogiat**.

Kohalised õpetajad korraldavad omavahelisi referaate ja vastastikuseid küsialkaid. Lõpueesmärgiks peaks olema õpetajate kutseline ettevalmistus. Praegu käsitatakse õppeaineid liig eraldatult, ilma omavahelise sidemeta.

Emakeele õpetamisel tähtsaks raskuseks on õpilaste kirju kogu, iseäranis I klassis. Lugemise tehnika ja grammatika nõudmine on liig tugevad mõnuga lugemise ja kirjandusloo kuul. Kahjuks puuduvad kirjandusloo õpperaamatud. Kirjalikkude tööde puhuse peale ei panda alati küllalt rõhku.

Matemaatika on liig teoreetiline; peastarvamine lonkab.

Geomeetria eelkursus ei ole leidnud alati nõuetavaid käsitusi, lepikse ainult raamatuga, puudub praktiline käsitamine. Kõrgemal astmel on geomeetria paremaid tagajärgi annud. Ulesandeid ja konstruktsiooni nõutakse liig vähe. Geomeetria õpetamist II. õppeastal tuleb lugeda äpardanuks. Praegused õppekavad ei rahulda.

Algebra vähe kohane algkoolile, liig teoretiseeriv käsitusviis.

Loodusloos takistab edukat tööd õppeabinõude puudus ja õpetajate ettevalmistamatus. Katseid tehakse vähe, omandatakse raamatute järele. Kõrgemal astmel püütakse liig abstraktselt töötada. Opetajate ettevalmistus loodusloos ja Eesti keeles nõuab veel tööd.

Maadeteadust on juba kergem läbi viia. Õppeabinõud puuduvad, iseäranis maal. Ei ole kohaseid õpperaamatuid. Sedasama võib ütelda ka ajaloo kohta, ja veelgi suuremal määral

Võõraste keelte õpetusel on tagajärjed mitmesugused, kuid sagedasti ei tasu tööd ja vaeva ära, iseäranis maal. Ei rõhutata küllalt väljarääkimist.

Kodulugu on vähe korralikku käsitamist leidnud. Opetajad ei ole veel ise selgusel selle aine kohta. Vaatlus, tegevus on vähe tarvitusel. Opetaja sagedasti jutustab ja pärast küsib, ehk jälle ainult küsib. On aga ka häid saavuusi olnud.

Käsitöö ei ole veel tarvilisele kõrgusele saanud, iseäranis maal. Põhjused: õpetajate oskamatus ja tööriistade ja materjaali puudus. Edu on aga juba seegi, et tööd tehakse.

Mõnelt poolt soovivatatakse käsitöö tundide arvu suurendada. Ilma tundide arvu suurendamiseta peaks aga võimalus olema seda aega produktiivsemalt kasutada.

Voolimine puudub.

Joonistamine on teinud suuri edusamme, mis ka teiste ainete õpetamisel tähtis on.

Laulmine vähe rõhutatud, nooti ei tunta, süs'emaatilisi harjutusi ei tehta. Põhjuseks õpetajate ja muusikariistade puudus, esimene iseäranis maal.

Võimlemise alal tundub abinõude ja ruumide puudus nii linnas kui maal. Harjutused ei ole otstarbekohased. Nende puuduste kadumist lähemas tulevikus raske loota.

Uhisõnnete aduses ei ole õpperaamatuid ega ettevalmistatud õpetajaid.

Keskkoollides liig suur õpilaste arv, nii et nende tundmaõppimine raske. Kurdetakse, et keskkoolide tasapind kistakse alla, kui alamad klassid algkoolideks muudetakse. Võistluseksaamid seega õigustatud, et keskkoolis ei jätku kõigile algkoolist sisseastujatele ruumi.

Töökooli printsiip jätab praegu palju soovida, kuid edaspidi tuleb siin tarvilisele kõrgusele jõuda.

Õpilaste tervisline järeilvalve puudub peaaegu täiesti, eriti maal.

Kehvade õpilaste aitamine tegelikult korraldamata.

Trahvide tarvitamine koolist puudumise korral on siiski vastuseisu peale vaatamata kasu toonud. Oleks koolikohustuse küsimust rohkem selgitatud, oleksid tagajärjed paremad olnud.

Oppeabinõude puudus on suur, iseäranis maal, missuguse nähtuse kaotamiseks pidusid on hakatud korraldama. Opetajate ja õpilaste enestetöö on vähe kasutamist leidnud. Võiks ometi herbaariumisi ja mineraalidekogusi kokku seada. Kuid õpetajad ei tarvitagi teinekord olemasolevaid abinõusid. Oppeabinõude soetamiseks on valdade poolt raske abi saada. Siin on maakonna toetus tarviline. Muu seas on Tartu-maakond umbes 2 miljoni lubanud, mis summa koolide vahel õppeabinõude muretsemiseks ära kasutatakse.

Kehv lugu on ka kooli r a a m a t u k o g u d e g a. Vallad ei võimalda nende soetamist.

Kõige kurvem lugu on aga kooli m a j a d e g a ka linnas. Maal ei leidu ületüldse rahuldavaid maju. Koolimajadest leidub häid ainult 5%, rahuldavaid — 50%, halbu — 45%.

Valgustus koolimajades puudulik: 1:10. Kõrvalruumid puuduvad. Internaatides haigete eraldamine võimata.

Iseäranis halb seisukord on üürimajades. Hoonete küsimus on kõige tähtsam. Mõisate hoonete saamiseks tehakse liig palju raskusi. Koolimööbel puudulik. 25% koolides puuduvad kooliteenijad. Nende kohuseid täidavad õpilased või õpetajad.

Puuduste kaotamises näitavad vallavalitsused ja nõukogud suuremal määral vähe vastutulelikkust, iseäranis seal, kus nõukogus haritlased puuduvad. Teisest küljest on vallanõukogudele kammitsaks praegune maksusüsteem. Maksud ei vasta elukaaliduse tõusule. Küsimus tuleks hädasti revideerimisele võtta.

Koole, kus 4-aastaline kursus teostatud, on 80%. Seni on aga 4 aastalise algkooli teostamine visalt edenenud. 4-da õppeaasta lõpetajaile tuleks võimaldada edasipääsemine 6-aastalisesse algkooli. Tuleks rõhutada kasvatuslist õpetust ja kool lähendada koduga. Opetajate edasiharimist peab jätkama.

Töö tagajärgede poolest on läinud aasta siiski kaunis rahuldav olnud. Kindel on, et õigel teel oleme. Kooli, kodu ja omavalitsuse koostöötamisel ja riigi kaasabil loodame kooli täiusele viia.

Lõpu kokkuvõttena kannab referent ette järgmised resolutsioonid:

Kongress tunnistab tarvilikuks, et

1) õpetuse kasvatuslisele küljele tuleb suuremat tähelepanu anda;

2) tuleb tõsiselt võtta kooli kodule ligindamist, tarvitades seks otstarbeks iseäranis lastevanem. koosolekuid, koolide pidusid ja näitusi.

3) Opetajate edasiharimise küsimuse lahendamisel tuleb tõsiselt asuda õpetajate päeva seilekohaste otsuste teostamisele.

4) Samas sihis on otstarbekohane korraldada kohaliste ühingute koosolekutel pedagoogilise sisuga referaate, tutvuneda külaskäikudel üksteise tööga;

5) maakonna koolivalitsustel tuleb leida teid koolide varustamiseks õppeabinõudega maakonna kulul.

6) Kongress tunnistab läinud a. detsembril kuul koolivalitsuste juhatajate koosolekul tehtud otsused koolimajade ehitamise ja maksusüsteemi uuele alusele viimise asjus otstarbekohasteks ning rõhutab nende otsuste elluviimise vajadust.

* * *

Hra G. Reial'i referaati täiendab statistiliste andmetega kaasreferent hra E. Martinson.

Kuna eelkõneleja on valgustanud kooli sisemist küllge, tahab referent tähelepanu pöörata kooli välimise näo peale. Aluseks on võetud haridusministeeriumi arvustik. Ettetoodud arvudest selgub asutuste ja asjasse puutuvate isikute töö. Haridusministeeriumi ankeedi järele on 4. õppeaasta linnades pea tervelt teostatud, kuid paljudes kohades ei saanud õpilased vaesuse pärast sisse. Maakondade kohta saame teistsuguse pildi. Järva maakonnas on 4. õppeaasta teostatud, kuigi puudustega. Valga maakonnas ületüldse 3 kooli, millest 4. klass teostamata 2-es. Peale selle on 4. klass teostamata: Pärnu maakonnas — 6 koolis, Viru maak. — 9, Tartu m. — 14, Võru m. — 10, Harju m. — 25, Saaremaal — 33, Põlva maak. — 50, Läänemaal — 62, Viljandi maak. kohta ei ole andmeid. Teostamata klasside arv on 200 ümber. 4. klassi ei ole teostatud ruumide puudusel 172 juhtumisel, (ületüldse või remonteerimata); õpetajate puudumisel — 65 juhtumisel, muil põhjustil — 31 juhtumisel.

Maakondadel seisab 4. õppeaasta teostamisel veel suur töö ees.

Oppeabinõude muretsemiseks, avalikkude algkoolide seaduse § 27.

teostamiseks, on haridusministeeriumi eelarvesse 5 miljoni ülesse võetud. Riigikogu rahaasjanduse alamkommissjoni koosolekul tegi haridusministeeriumi majandusosakonna juhataja ettepaneku eelarvet vähendada 1 miljoni peale, sel põhjusel, et kohtadelt krediidi tarvitamiseks nõudmisi pole tulnud.

Kommissjon jättis aga eelarve vähendamata, uskudes krediidi vajadust ja lootes selle tarvitamist.

Oppetöö algas korralikult esimesel päeval kõigis linna koolides, välja arvatud Narva, kus 2 koolis õpetust ei saanud kohe alata, kuna linnavalitsus ei olnud rehkendanud õpilaste arvuga ja kaks kooli hiljem avati. Maakondades on aga koolitöö algus viibinud. Nimelt on töö hiljemalt alanud: Tartumaal — 48 koolis, Virumaal (teated kahe viiendiku koolide kohta) — 51, Harjumaal — 55, Petserimaal — 45, Läänemaal — 74, Pärnumaal — 30, Saaremaal — 41, Võrumaal — 37, Järvamaal — 12.

Protsentuaalselt algasid koolitööd korralikult: Järvamaal — 86,5% kooli, Tartum. 78,5%, Virumaal — 77% (teated osa koolide kohta), Pärnumaal — 76,5%, Võrumaal — 71,5%, Saaremaal — 64,5%, Harjumaal — 57%, Läänemaal — 41%, Petserimaal — 40%, Valga maakonnas — 100%. Viljandi maak. kohta puuduvad teated.

Koolitöö korralikku algamist takistasid: õpetajate puudus — 42 juhtumisel, ruumide puudus — 18, ruumide korraldamatus ja muud majanduslised põhjused — 146, taudid — 15, laste mitteilmumine — 30, muud põhjused — 8. Referent rõhutas, et koolitöö korralik algus viibib suurelt osalt kooli ülevalpidajate süü pärast.

Toetust on antud (iga 100 õpilase kohta): Tallinnas — 527 mk., Tartus — 25.100 mk.,*) Narvas — 457 mk., Valgas — 0 mk., Viljandis — 2306 mk., Paides — 3115 mk. Teiste linnade kohta pole teateid.

*) Tartu linna koolide kohta on Tartu linna kooli valitsuse poolt teated ekslikult üles antud. Nagu pärast teadete ettekandmist selgus, tuleb seal iga 100 õpilase kohta umbes 3 korda vähem kogukondlist toetust, kui üles antud oli. Sellegi peale vaatamata jääb Tartule esimene koht õpilaste toetamise alal.

Maakondades toetust antud (iga 100 õpilase kohta): Võrumaal — 923 mk., Virumaal — 848 mk., Järvamaal — 803 mk., Saaremaal — 394 mk., Pärnumaal — 339 mk., Petserimaal — 62 mk., Valgamaak. — 0 mk. Harjumaal on antud toetust natuuras 200 õpilasele.

Haridusministeeriumi eelarvesse võeti toetuseks 22,5 miljoni; rahaasjanduse komisjon redutseeris selle 2,5 miljoni peale ja kahtlane on, kas seda summat riigikogus enam suurendada saab. Kogukond ise peaks kehvemaid õpilasi toetama.

Opetuse algul ilmusid kooli: Narvas — 96% koolikohustuslisi õpilasi, Paides — 94,5%, Viljandis — 81%, Tallinnas — 74,5%, Tartus — 80%, Valgas — 74½%. Maakondades: Saaremaal — 75%, Järvamaal — 73%, Harjumaal — 55,5%, Virumaal — 44,5% (teated osa kohta), Läänemaal — 40%, Võrumaal — 40,5%, Valgamaak. — 46%, Tartumaal — 36%, Petserimaal — 50%, Pärnumaal — 33%. Viljandimaa kohta pole teateid.

Esimesel nädalal puudusid koolist karjaskäimise pärast (1—4 õppeaasta õpil.) linnades — 1330 õpilast, maakondades — 16439 õpilast. 4. nädalal oli puudujate arv: linnades — 434 õpilast, maakondades — 4502 õpilast. Koolide arv, kus esimese 4 nädala jooksul karjaskäimise pärast puudusid enam kui 25% õpilasi, oli: Tartus — 5 kooli, Viljandis — 2, Viru maak. — 16, Petseri maak. — 75 (kõik koolid), Harju maak. — 4, Pärnu maak. — 5, Võru maak. — 11, Viljandi maak. — 11, Valga maak. — 2. Kokku 131 kooli.

Lõpuks paneb referent ette alghariduse teostamise kohta järgmised resolutsioonid vastu võtta:

I.

a) Omavalitsustele koolimajade ehitamiseks ja kordaseadmiseks võimaldada riikl. toetust abirahade, pikaajaliste laenude või kergemate tingimistega ehitusmat. andmise näol;

b) riigi majade kasutada andmisel kõrvaldada väärnähtused, mis iseäranis mõisahoonete kasutamisel on ette tulnud ja mis selles seisavad, et ametnikkude isikised huvid kõrgemale seatakse rahva üldistest, eraldi kooli huvidest;

d) Haridusministeeriumil tuleks kiire korras välja töötada kindlad riigimajade kasutamise määrused, mis võimaldaks nende majade remonteerimise ja korrashoidmise;

e) koolimajade saamiseks peab rekvisitsiooni võimalus olema;

g) Haridusministeeriumil tuleks kiire korras välja töötada määrused, mida tuleks koolimajade ehitamisel silmas pidada, samuti ka välja töötada ja trükkis avaldada eeskujulikud koolimajade plaanid;

h) maksusüsteem peab võimaldama omavalitsustele teha tarvilikke väljaminekuid alghariduse teostamiseks eraldi, kooliruumide soetamiseks ja remonteerimiseks;

i) kooli ülevalpidajal tuleb palju suuremal määral kui siiaaani hoolt kanda, et kooli ruumide parandustega ja ülevõtmisega teistelt asutustelt ja isikutelt aegsasti enne õppetöö algust valmis saadaks;

k) maakondadel tuleks kooli ülevalpidajaid koolimajade ehitamisele ergutada nõuandmistega ja abirahade määramistega.

II.

Koolide õppeabinõudega varustamises tuleb energiliselt tööle asuda. Kus kooli ülevalpidajad kooli tarviliselt õppeabinõudega ei varusta, tuleb algkooli seaduse § 27 tarvitada. Haridusministeeriumil tuleb kiire korras välja anda nende õppeabinõude nimekirja, mis kooli ülevalpidajad on kohustatud koolile muretsema.

III.

Suureks takistajaks alghariduse teostamisel on olnud õpilaste vaesus. Kuna kogukonnad üksi ei suuda kehvematel õpilastele tarvilisel määral toetust anda, siis peaks riik suure osa toetuse andmist oma kanda võtma.

*

Järgneb vaheaeg, mis kestab keli 1.30 min. — k. 1.55 min.

2. Praegune Eesti keskkool.

Sõna saab A. Kuks, kes praegusest keskkoolist pilti katsub luua. Kahjateseb, et haridusministeeriumilt sarnast täielikku statistilist materjaali pole saa-

nud, kui eelkõneleja E. Martinson. Keskkoolide arv on: Eesti õppekeelega — 49, neist riigi ja omavalitsuste poolt ülevalpeetavaid avalikke keskkooli — 32, erakooli — 17. Saksa õppekeelega — 14, neist 3 avalikku ja 11 erakooli. Vene õppekeelega — 10, neist avalikke — 2, erakooli — 8. Kõike keskkooli ühtekokku — 74 (peale kutsekoolide).

Neid andmeid on keskkoolist pildi saamiseks liig vähe. Et oma subjektiivset muljet keskkoolide seisukorra üle täiendada, on referent ankeediga Tallinna keskkoolide poole pööranud: 1) kas koolitöö on rahuldav? 2) missugused põhjused tööd takistavad? 3) missugused määrused oleksid tööviljakuse tõstmiseks tarvilised?

Oleksid soovitavad olnud ülemaalsed andmed, kuid neid pole võimalik saada. Ankeedi kokkuvõttest selgub, et keskkooli tegelased oma arvamistes praeguse keskkooli üle suuresti lahku ei lähe. Töö on võrreldes eelmiste aastatega rahuldavam ja korralikum; võrreldes aga ennesõjaaegse ja väljamaa keskkoolide tööga, taha jäänud. Referendi isiklike muljete järele jätab keskkool veel palju soovida. Takistusteks edukale koolitööle oleks: koolimajade puudus. Siin rõhuvad referent eriti seda asjaolu, et koolimajal väga suur tähtsus on koolitöö edukuse suhtes. Kohaseid maju Tallinna keskkoolidel, peale tütarlaste kommertskooli, pole olemas. Tallinna keskkoolid asuvad isegi majades, mis arhitektide poolt kõlbmatuiks on tunnustatud. Majad nõuavad suuri remonte ja jätavad puhtuse mõttes palju soovida.

Teiseks takistavaks faktoriks keskkoolis on peale lõunane töö Leidub koole, kus isegi 3 vahetusega töötatakse; selle tagajärjel ei ole õhupuhtust ega võimalust kabinetides töid lette valmistada. Anormaalne nähtus on veel liig suur õpilaste arv Tallinna keskkoolide klassides: enamasti kõigub see 40 ja 50 ümber, mõnes koolis ulatab see kuni 60. Erandiks oleks siin ainult Saksa keskkoolid, kus õpilaste arv 20—30 või veel vähem on. Üleüldiselt on meil õpilaste arv klassis lubamata suur. Opetajad ei jõua kirjatoid korralikult läbi vaadata.

Et mitme vahetusega koolides kunstilise valgustusega, mis väga villets on, töötada tuleb, sellepärast leidub

õpilaste hulgas, arstide tõenduse järele, väga suur % silmahaigeid. Vilets valgustus rikub silmi ja mõjub õpilase meeolelu peale rõhuvalt.

Oppeabinõudega on tarviliselt varustatud ainult vähesed koolid. Suuremal osal puuduvad elementaarsedki abinõud. Mis olemas, on sagedasti rikkes, sellepärast nägelik töö võimata. Agaramad õpetajad asuvad ise kabinetite looma. Käsitöö-klassides loodetakse teha demonstreerimiseks kõlbulikke abinõusid.

Oppeaamatute poolest jätab keskkool veel enam soovida kui algkool. Suurem osa õpetajaid töötavad oma konseptide järele. Konseptide kokkuseadmine oleks küll soovitav, kuid kõik õpetajad ei saa sellega hakkama. Väga valusana tundub kindla terminoloogia puudumine. Viimasel ajal püütakse seda aga kõrvaldada.

Oppekavad puuduvad aga täiesti. Igaüks töötab oma ette. Koolide aruannetest selgub suur tarvidus kavade järele; need kergitaksid õpetajate töökoormat märksa.

Raamatukogu tähtsus keskkoolis on suurem kui algkoolis. Opetaja tutvustab õpilasi probleemidega, millele aine allikas, referaat, täienduseks oleks. Kursuse läbivõtmisel kasutati palju referaate. Referaat harjutab õpilasi abstrakt-ainetega iseseisvalt töötama. Raamatukogude puudusel aga ei saa õpilased referaatide kokkuseadmisel mingisuguseid allikaid kasutada. Endisest ajast jäänud raamatukogudes leidub vähe tarvilisi raamatuid. Juhtivad asutused peaksid rõhutama asja korraldamist.

Need oleksid välised takistused.

Meie kool tahetakse uuele alusele seada. Endises koolis töötati väliste impulsside mõjul. Meie eitame väliseid impulsse, jaatame sisemisi. Umberasetamine raske ja sellega ei saada kergesti hakkama. Uudishimu on, mõrtel suur. Opetaja võib klassi võita, kui aine huvitavaks tehtud. Sellega ei saa aga kõik ja kõigis ainetes hakkama. Kohusetunne ei ole noorsoos veel küllalt arenenud. Seda, kui esimest impulssi, tuleb süvendada. See on õpetaja — kasvataja ülesanne.

Meie elamine raske sõjaaja läbi. Nüüd on olukord lähedam. Meil lõbustataks rohkelt, mis arusaadav raskete aegade järele. Igal ajal aga olgu

mõõt. Nii soovitav kui lõbustus ka ei oleks, ei ole lubatav üle piiri astuda.

Opetajad on tööga liiga koormatud. Tuleb ette, et õpetaja isegi 60—70 nädalatundi annab. Siin ei saa olla juttu korralikust tööst. Suur tundide arv takistab kõige rohkem viljakat tööd. Nädalatundide maksimumarv oleks 24. Seda olukorda tahab uus palgaseadus parandada. Keskkoolide õpetajad pole ka oma töö jaoks küllalt ette valmistatud. Kõrgema ja eriharidusega õpetajaid on keskkoolides väga vähe. Väheha haridusega õpetajaid, kel raudne tahtejõud, suudavad keskkoolis töötada; paljud seda aega ei suuda, iseäranis suure tundide arvu juures. Keskkooli õpetaja peab olema autoriteet, väiksel määral professor, et ta võiks õpilasi juhtida. On ju keskkooli noorsugu, 15—16 aasta ümber, enesest väga suures arvamisest, mispärast õpilased mitteautoriteetli õpetajaid «ersatsiks» peavad. Kurb lugu on seal, kus õpetajal autoriteeti pole. Sellepärast on keskkooli õpetajate ettevalmistamise küsimus üks valusamatest. Vaja kindlat kava, raudset korda.

Väga kergelt vaadatakse õpilaste puudumise peale. Puudumine on suur, iseäranis laupäeviti ja esmaspäeviti. Statistilisi andmeid selle kohta küll ei ole, on aga teada, et see mõnes koolis eriti suur on. Sarnane lugu on ka õpetajate puudumisega, mis suurem kui enne sõda.

Põhjuseks müidugi ülikoormatus ja majanduslikud olud. Puudumiste protsent ei tohi aga nii suur olla. See peab vähenema nii õpilaste kui ka õpetajate juures. Need faktorid takistavad edukat tööd ja see on ka üldine arvamine.

Abinõud, tööviljakuse tõstmiseks oleksid: välise takistuste kõrvaldamine, kavade väljatöötamine ne., mis sektsiooni koosolekul lähemalt arutusele tulevad.

Õpilasi ja õpetajaid tuleb kindlamalt kooliga siduda. Kool peaks neile teiseks koduks saama. Opetaja peab koolis töötada võima, milleks tal kabinet olgu. Tuleb sünnitada kontingent hästi ettevalmistatud keskkooli õpetajaid. Uutest ülikooli lõpetajatest peaks värsket jõudu tulema. Üliõpilane peab aga veel end koolitööle erilisel ette valmistama. Peaks loodama pedagoogika ins-

tituudi taoline asutus, 1—2-aastalise kursusega. Kursuslane oleks õpetaja kandidaat saaks pool palka, vähema arvu töötundidega. Muidu ei kujune häid õpetajaid. Opetaja tööd ei või alata täie jõuga, mis takistaks tema töövõime arenemist. Et õpetaja kooli hing on, sellepärast peab seda, kui kooli- ja riigiküsimust tõsiselt võtma.

Päevakorras järgneb F. V. Mikkel-saar'i «Kool ja kooliuuendus».

Kool ja kooliuuendus.

Silmapilgul, kus rahvas sai oma kooli peremeheks, seis ta ees lai ja sügav kooli uuenduskava. Ta asus julgelt selle kava teostamisele, ja mõne aastaga on suudetud teostada kõigil uuen-dussihtidel väga palju.

Kuid juba kaheldakse, kas kooliuuen-dust suudetakse otstarbekohaselt läbi viia. Kaheldakse osalt sellepärast, et soovitakse kahelda (meil ei puudu ja ringkond, kellele kooli uuendamine ei meeldi), osalt aga ka sellepärast, et kooliuuendusel tõepoolest ilmsiks tuleb palju väärnähtusi. Kooli saatuse pärast on tarvilik neid väärnähtusi tundma õppi-da ja neid kõrvaldada. Koolitegelastel tuleks esimeses järjekorras tunda neid väärnähtusi, mis olenevad koolist enesest, kõige pealt — õpetajatest, kui kooli hingest.

Et mitte uppuda üksikasjusse, pea-tan tähtsamatel momentidel meie kooliuuendusel. Meie kooliuuenduse peanõuded on: 1) kool olgu emakeelne, 2) kool olgu sunduslik, 3) ta olgu tühtluskool, ja 4) olgu töökool. Peaaegu sama on ka kooliuuenduse teostamise kronoloogiline järjekord. Võõraste surve all kasvas ja küpses meil tung emakeelse kooli järele. Vabamate olude esimesel puhangul asuti tema teostamisele ja Vabariigi kooli kohta käiv esimene seadus nõudis emakeelse õpetuse otsekohest maksmapanemist kõigis koolides riigi piirides; võõraste keelte õppimisele määrati koht, mida ette kirjutasid kasvatusteadlised põhimõtted.

Juba see esimene uuendus, nii arusaadav ja iseenest mõistetav kui ta ka oli, põrkas suurte takistuste vastu, kus juures kool ise mitte viimast osa ei etendanud. Ja ka tänapäev pean konstateerima, et meil emakeelne kool veel täiel ulatusel teostatud ei ole... On

isegi koole, nimelt keskkoolide seas, kus tänavu lõpetajate hulgas mitte ühte sellest rahvusest õpilast ei ole, kelle keel koolis õppekeeleks on.

Mida tuleks selbe juures nüüd kooli tegevuse juures arvustada?

Uks kõige üldisem süü, mida koolitegelastele ette heitma peab, on et paljud ja väga paljud neist ei usu, et pedagoogiliste põhimõtete elluviimine iga ausa hinna eest tarvilik on; teiste sõnadega — paljude aatellikku aurab ära juba esimesele teole asumisel. Sellega on suurel määral seletatavad väärnähtused meie kooli uuenduse kõigil sihtidel. Emakeelse kooli maksmapanekul tuleb ilmsiks tähtsamaist väärnähtust kaks: 1) muukeelne kool ei tahtnud Eesti lapsi ja 2) Eesti kool ei ilmutanud küllalt tõsist lugupidamist ja usaldust emakeelse hariduse vastu.

Tallinnas, Pärnus, Tartus, Valgas ja mujal ei tahtnud vene- ja saksakeelsed koolid kuuldagi, et Eesti lapsed nendest lahkuma peaksid. Need koolid tahtsid oma sennist võõra kultuuri ala laiendamise (ja osalt ümberrahvustamise) tööd jätkata endiste pedagoogiliste printsipiide arvel; ka koolide ülevalpidamine — suurem õpilaste arv annab erakoolile suuremat toetust — oli asjaks, millele valmis oldi samu pedagoogilisi printsipi ohvriks tooma. Et oma läbi viia, kasutas kool isegi Eesti lastevanemate esialgset nõrka usaldust Eesti kooli vastu, mobiliseeris neid protestikirjade kirjutamisele, ja — mis kõige naljakam — iseguse «vabaduse» nimel, mille maksmapanekut Vabariigis nõuti. Isegi sarnane nähtus ei jäänud esinemata, et Venemaa rahva esitaja Eesti soost laste «huvisi» kaitsma asus. Millest see tuli — on arusaadav.

Kuid ka Eesti soost koolimeestest olid mitmedki saatustsilsil silmapilgul ilma arusaamiseta emakeelse kooli tähtsusest. Nõudmise peale, et võõraste keelte õpetamist piiratagu, nende õpetamist alatagu neljandast õppeaastast, vastas kool sellega, et ta kas tasahiljakesi võõrad keeled kolmanda, teise ja isegi esimese õppeaasta klassidesse jättis või lastevanemaid ja muid kodanikke palvetele kihutas, et võõrad keeled juba esimestel õppeaastail koolis oleks, sest tüksi ainult Eesti keelega ei olla midagi

peale hakata. Ei saa tähendamata jätta, et alles mõne päeva eest Eesti keskkoolis: Eesti õpetaja leidsin, kes vanemates klassides füüsikat ja loodusteadust Vene keeles käsitas, vabandades sellega, et ta Eesti keelest ainult üht murra-kut tundvat; samal ajal on mitmed ja mitmed muulased, kes varem Eesti keele sõnagi ei tunnud, keele nii võrd ära õppinud, et Eesti keeles õpetavad või vähemalt õpilasi seles keeles aitavad ja neid selles õppida lasevad." Usalduse puudumisega tuleb seletada ka endise õpetajate kongressi otsus võõraste keelte õpetamise alguse kohta. Kuid emakooli kool teostub siiski; väärnähtused kõrvaldab kool kindlasti ise.

Sunduslik kool ei olnud meil uudiseks, kuid raske on öelda, kas see asjaolu tema teostamisel kaasaaitavat või takistavat mõju avaldab. Sundusliku kooliga oldi korra harjutud, kuid otse tema kallal näitasid Vene võimud rahvale kujukalt, kuidas seadust võib surnuks täheks jätta, kuidas teda võib olematuks teha, tema vastu lugupidamist hävitada. Ja see külg, seaduse kõlblise mõju külg, tuleb ühes sundusliku kooliga meil uuesti luua. Ja ükski muu, kui kool, ei suuda seda teha, ja esimeses jões kooli hing — õpetaja. Juhatagugi seadus õpetajale koolikohustuse teostamisel nähtavalt väike kõrvaline osa kätte (igapäevane teatamine hoolekogule puudujast), omel on õpetaja osa kaugelt suurem; ütlen isegi, et tema käes on peaaegu. Seda tõendavad olud ja faktid.

Ühes ja samas vallas ühesugustes välistes oludes asuvad kaks kooli, ühes käivad õpilased korralikult, teises püsivad nad vaevalt kesk'alveni, kevadel kuivab kool kokku. Et koolid lahku lähevad ainult õpetajate poolest (valla omavalitsus, vallavalitsus on üks ja seesama, hoolekoguliikmed kuuluvad enamasti õpetaja ja koolivanema algavald sõnu), siis peab mõte tekkima, et õpetaja osa mõõduandev on. Ligemal tähelepanemisel ilmuski, et asi teisiti ei ole. Nõrk õpetaja (kas iseloomu või ettevalmistuse poolest) kardab lapsevanemaid nõudlikkusega pahandada (iseäranis trahvidega), ei suuda ta nõudlikkusele ergutada ka oma kaasteenijaid ega hoolekogu liikmeid, ei jõua ta siduda lapsi kooli külge ka väärtusliku õpetamisega, kooli sisulise tegevusega. Küll mängivad suurt osa koolikohustuse läbi-

viimisel ka kogukonna valitsus (kehvamate toetamine), hoolekogu, maakonna koolivalitsus, isegi politsei ja kohus ja nii edasi, kuid tähtsam osa on ikkagi õpetajal. Kus kooliskäimine väga puudulik, seal on — peaaegu ilma erandita õpetaja nõrk, vaieldagu selle vastu kui palju tahes. — Muidugi võiks peatada pikemalt ka teiste tegurite juures, kuid praeguse referaadi piirid on kooli ja kooliuuendusega piiratud, ja sellepärast on meil siin kohas tarvis eriti silmas pidada kooli osa. — Kus kool iseenesest lugu ei pea, seal ei saa temast lugu pidada ka rahvas. Õpetaja, kes tihti kooli ükski jätab (olgu ees perekondlik pidu, linnasõit, välitalitused või midagi muud), ei saa ega suuda nõuda, et lapsed korralikult koolis käiks; õpetaja, kes kevadel laulub: «Kui tuleval nädalal vähe lapsi kooli tuleb, siis kooli enam ei ole», või: «küsi vanematelt, kas nad teid kooli saadavad või mitte», ei saa nõuda, et lapsed korralikult koolis käiks; õpetaja kes mõneks minutiks klassi tuleb, et lastele tööd üles anda, ja siis oma kõrvaliste talituste juure kaob; õpetaja, kes elanikudega alaliselt isikliste väiklaste asjade pärast sõja ajal, kes koolikohustuse küsimused teiste asjaks seletab, — ei suuda õpilasi koolis hoida. — On olemas tähtis ja rikkalik kategooria koolitegelasi — alates õpetajatega ja lõpetades maakonna-koolivalitsuse tegelastega — kes ka ei suuda koolikohustust läbi viia, sest nende puudub a r u s a a m i n e a s j a t ä h t s u s e s t, nad on need, kes räägivad: «Ei saa koolikohustust teostada, sest vanemad ei saa lapsi kooli saata». Kui küsid: «Miks?», siis kuuled: «Vanemad on vaesed», «laps on karja tarvis», «inimesed on näljas», «tööjõust on puudus», «lastel ei ole midagi jalga panna». Tulevad vahest õpetajat sarnasel argumenteerimisel toetama kõik ta majakondsed. Siis alles kuuled hüüdlauseid: «Sundusega ei saa kedagi kooli ajada», «Vallakool ei tee kedagi targaks!» j. n. e. — Kui aga ligemalt puudujate nimekirja silmitsema hakkad, siis ilmub, et puudujad kaugeltki kõige vaesemad ei ole; «karjalapsed» logeivad tihti kolme-neljakesi tee ääres ühe lehma ja kahe lamba juures ja on kõige paremad tee juhatajad koolimaja juure... Et vaesuse pärast puudumist ette ei tuleks, seda keegi tõendama ei

hakka kuid silmas pidada tuleb, et vaesus on krooniline nähtus... tema lõppu ootama jääda ometi ei saa, nagu võiks oodata haiguse, veeuputuse või millegi muu lõppu, sellepärast siis, kes rahuga ütleb: «See laps on vaene, ta ei saa kooli tulla», ütleb õieti: «see laps peab ühe õnnetuse — vaesuse kõrva paratamatult ka teise saama — harimatuse». Sarnane tõendus on aga lihtsalt metsik, metsikum kui see, kui keegi tõendaks: ta peab varastama, ta on näljas». Aga niisuguseid ütlushi meie ei kuule, ja kui meie kuuleks, meie tõrjuks nad ägedalt tagasi... Vaadeldge aga üks silmapilk koolitegelasi ja haritlasi, kes külma rahuga harutavad: «tõepoolest... kui ta nüüd karja ei lähe, peremees teda hiljem ei võtagi» ja ütlege, kuidas teie seda nähtust hindate. Teie näete inimesi, kes rahuga vaatlevad, kuidas noore inimese (meil käivad koolikohustuse alla nelja esimese õppeaasta lapsed) kogu tulevast elu karjale ja muule ning muile ohvriks vaimu mahlast tühjaks teha, iga ta tulevase teo ette vähendav koefitsient asetatakse ja teie ei löö hädakella, teie ei raiu kõige kiuste: «laste haridus on püha, teda ei tohi millelegi ega kellelegi ohvriks tuua!» — Ei, õpetajad, teie ei tohi paenduvate põhimõtetelega võitlusväljal vehkida. Teie peate oma frondi kindla hoidma. «Lapsi koolist ei saa, nälg ja häda tuleb teisiti võita, kari tuleb teistiti kaitseda!» — Tormata tuleb hoolekogu, kogukonna, koolivalitsuse, seltskonna kallale; korraldada tuleb pidusid, korjandusi, näitemüüke, kõike, mida seaduslik kord lubab, aga laps peab kooli jääma... Tõsisre puudustkannatajate arv ei ole kuigi suur. — Ükski koolitegelane ärgu lasku üle oma huulte temale häbistavat lauset: «Tõesti laps ei saa koolis käia». Iga koolitegelase otsekohene kohus on kaitsa laste haridusvõimalusi kõigi vaenlaste vastu, kust poolt või mille näol need ka iganes ei ilmuks!

Veel tähendan, et ma ei vabanda hoolekogusid, koolivalitsuse kogukondi, kuid ma räägin täna õpetajatega.

* * *

Üks kooliuuendussuhtidest võib ühtluskooli poole. Kahjuks ei ole meie rahvas selle uuenduse nõudmisel enam nii ühemeelne, kui ta oli ühise

õnnetuse päevil: poliitilised rühmitused on klassihuvide selgitusel selgusele jõudnud, et ühtluskooli teostamine mitte kõigile klassile ühesugust tulu ei too ja sellepärast on ühed tema poolehoidjateks jäänud, teised mitmesuguste ettekäänete all ta vastaseks saanud. Kuid meie keeldume seda puhku asja poliitilisest valgustamisest, meie praegune ülesanne on kooli enese tegutsemist ühtluskooli teostamise alal vaatlusele võtta.

Märgime ära järgmised nähtused, mis ühtluskooli teostamist halvavad:

1) keskkool ei usalda algkooli ja viimane ei usalda keskkooli;

2) keskkool tihti ei teosta alamates klassides algkoolidega ühist õppekava, mille tõttu ka algkool teda teostada ei usalda;

3) keskkool püüab alles hoida algkooli klassides vastavaid klasse (jälle vastastaku usalduse puudusel kui ka muil põhjusil), mille tõttu algkoolist edasipääsemise võimalused küsitavaks jäävad.

Alaliselt kuulen keskkoolidelt tõendusi — peaaesjalikult vanatüübilistelt, kuna uemates otse vastupidist üttu kuulda võib —, et algkool lapsi nõrgalt ettevalmistada; teiselt poolt tõendavad keskkooli õpilased järjest, et nad keskkoolis algkooli tagavaradest elavad, kuna keskkool ise väga vähe annab. Sarnased risti üksteisele vastu käivad tõendused on seletatavad: 1) sellega, et meie kool ei oska veel hinnata niipalju õpilase arvamist, kui vastuseid üksikutes ainetes üksikute küsimuste peale, 2) sellega, et iga kool teeb ikkagi oma tööd ise moodi, ühise «liistu» tarvitamine ei ole võimalik ega kasulik; «kaks teevad ühte, aga ei ole üks ja seesama», m'spärast see, kes hiljem hindab (keskkool) võib alati leida põhjust hurjutamiseks, ja 3) sellega, et algkoolis õpetajale töö raskemais tingimustes kätte on antud (mitu õppeaastat korraga käes õpetada jne.) ja et õpetajate hulgas ikkagi galju nõrku õppejõude on. Nõrku algkoolis õpetamas ja keskkoolis hindamas. Keskkooli alumiste klasside sulgumisega kasvaks kooliasutuste vastastikkuna usaldus kindlasti. Langeks siis ka algkoolilt tarvidus jälgida selle keskkooli juhuslisi (tihti väänähtuslisi) kapriise, kuhu algkool omi lapsi saadab.

Sellega tuleme küsimuse juure, mis järgmisele uuendussihile ligidane ja

mille vastu iseäranis keskkool patustab. Algkool oma õppesihide, õppekavade, aine käsitlusmetoodide poolest on olnud alati ligem elule kui keskkool, ka neil aegil, kus ühtluskoolist juutugi ei saanud olla ja kus töökooli mõte ainult üksikute pedagoogide ajus liikus. Ainult neis algkoolides, kus eriti valitses püüd algkooliga teostada ühtluskooli esimest astet, ohvriks tuues sellele kooli elulise- maid ülesandeid, neis algkoolides võttis maad sama raamatulikkus, sama tuupimismetood, kui keskkoolides. Keskkool oli aga otse kohaks, kus ainet, mis tegelikult elust võimalikult eemaldatud, pentsiku «oogilise süsteemi» kujul sõnalikult lihtsa tuupimise teel käsitleti. Kui keskkool seda mitte alati ei olnud, siis tänu õpetajatele, kes «surmariigi» elades hinge alles hoidsid. Kuid ajalugu ei libise elunähtustest jäljetult üle: nüüd kus oleme ühtluskooli teostamisel, tuleb ilmsiks, et alg- ja keskkool ei taha hästi sisuliselt sobida. Need, kes — rääkides keskkoolide algusklasside kaotamise vastu — soovitasid ainult õppekavade ühtlustamist, esimestega ei teostanud maksmapandud ühiseid kavu keskkooli alamates klassides, ja veel praegu, nagu juba tähendasin, peavad algkoolid järele kuulama, mida ja kuidas käsitleb teatud keskkool süstemaatil'sest kursusest alamates klassides. . . Nii sunnib ajalooline sõnakooli pärandus, mida veel keskkooli palju järele jäänud, algkooli töökoolist eemale nihkuma, selle asemel, et ligemale nihkuda elule, sellega ka töökoolile, võimaldades kooli sisulist ühtlust. Kui juba keskkooli alamad klassid visal vastu nihkuvad elavamale vaimule, mis ühenduses algkooliga ja tema praktil'ste sihtidega ja töömetoodidega, seda enam võib oodata tõrkumist ülemate klasside poolt. Ja et siin küsimus puht sisemisest, meetoodilisest vaimu uuendusest, siis on raske sellele protsessile ka kindlat teed ette näidata. Fakt on aga, et veel tänapäev keskkooli vanemais klassides (tihti ka nooremis) end sed sõnakooli pildid kordavad: õpetaja ilmub klassi, teatab, et ta täna nõrku küsib, kes nummert parandada tahavad, kutsus siis «nõrga» välja ja eksamineerib teda $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ tunni jooksul. . . Siis tuleb järgmine «nõrk». . . Ei suuda see õigel ajal suud lahti teha, siis rändab ta kohale ja ette tuleb uus «nõrk». Lõpuks antakse järgmiseks päevaks «siit

siia» üles. See on kordamisnädalate pilt. Pean juure tähendama, et isegi pileтите tõmbamis: ja nende järele vastamist leidsin «kordamistundidel» alles tänavu. Missugune kordamine on see nüüd klassile? Missugune tähendus on õpilase arenemise hindamisel tema selle ja selle kuupäeva juhuliselt «nõrga» vande all antud vastusel? Kuid mitte ükski kordamisnädalail, vaid kogu kooliaasta kestel esinevad järjest tüüpilise sõnakooli pildid: Uksiku väljakutsumine, selle käsitlemine, numbri panemine, ülesandmine — jutustamine. Korrad, kus õpetaja õpilaste abiga kogu kursuse üles ehitab nende loovat tegevustungi kasu- vades, on haruldased. Püüskas, loodusteaduses, maadeteaduses, matemaatikas jäävad isegi kõige kättesaadavamad katsed ja tööd ära, rääkima ta neist, mille jaoks instrumendid puuduvad. Harva, üliharva leiad klassi tööl elavas loodus- . . . Sabloonilised järelkatse diktaadid, lugemis-tõlkimise grammatika teoreetil'se käsitlemise tunnid peegeldavad veel praegu meie kooliõpetus-metode. Raske on seda kõike siin ette kanda, kuid teistigi ei saa. Pean aga tähendama, et kõige vähem on kooli- u t e n d u s e d a s i n i h k u n u d t ö - k o o l i s i h i s. Sellega on öeldud ka, et on vähe edenunud kooli kasvatusvõime, sest õpetus, mis eluks, teoks ei muutu, libiseb hinge pikkamööda ja jätab sinna vähe jälgi. Ühenduses selle küsimusega olgu tähendatud mõnesugustele nähtustele, mis kasvatusliselt pahasti mõjuvad ja kasvatajate vähesest küpsusest tunnistust annavad.

Mõne nädala eest leidsin keset Eesti maad Eesti kõrgema algkooli, kus kolm õpetajat ametis, kus klasside ja teiste tubade uste kohal endisest ajast jäänud ruukütünra suurused Slaavi tähtega venekeelsed sildid särasid, klasside vahel oli lapitud akendega tuba, kuhu lagunud koolimaaud humnikusse pandud laste riiete asetamiseks ja mingi risuhunniku ümberpiiramiseks. Et siin kolm õppejõudu midagi parema korra saavutamiseks ei leidnud, on otse imestamise väärt. Tein silmatorkava nähtuse ja keeldun näidete rida jätkamast.

Mul on raske seda, mida ütlesin, ette kanda, kuid pidasin seda tarvilikuks. Julgust sain aga teadmisest, et meie kool u u e n e b s i i s k i. Usku selleks annab mitte ükski nõnda ütelda «aja-

loo stiil, «ajaloo rütm», vaid ka faktid. Neid fakte tuleb muidugi koolist enesest otsida, sest kooli ei suuda ükski muu uuendada, kui kool ise. — Tähendasin juba, et sisuliselt uue kooli nähtused haruldased on, kuid nad on olemas. Leidub koole, kus viimane viibimise minut on maitsmine, kus iga õpetaja on aateline kunstnik, kes lastega ühes loob. . . Koduloo tundidel kasvavad arukad kodu ja ümbruse tundjad, kelle silm oskab vaadata ja hinnata, pea — nähtustest aru anda, emakeele tundidel kujunevad «kirjatundjad», kelle keel ja maitsene arenenud, kes oskavad lugeda ja loetavat maitseda, joonistamis-, voolimis-, tööõpetus-, võimemis-, laulutundidel küpsevad iluharrastajad ja iuloojad, ajalootundidel ei ole küll näinud episoodide näitelavastust, küll aga kuuinud juba referaati, juurdlevaid vaidlusi, tõdeotsivaid juurdlusi, maateaduse tundidelegi loodame edaspidiseks paremat edu, matemaatika tundidel kasvatatakse juba elule ettevalmistatud kodanikke, kes mitte ükski paberilehel keerulisi ülesannete «tüüpe» lahendada ei suuda, vaid ka peast mõnegi ülesande lahendavad, suurusi juba silmalt õieti hindavad, mõõtu- puud, vinklit, loodjauada tarvitada oskavad j. n. e. Ka keeleõpetajad on suutnud aastaga lapsi võõrast keelt kasutama panna.

On keskkooles, kus sisuline kui väline ühtlus esimese astmega, algkooliga, täielikult teostatud, on küllalt ja küllalt algkooles, kus lapsed lugupidam. sega omast koolist mõtleavad ja räägivad ja ühtki tundi sealt puududa ei taha. On koole, kus õpetajad õpilastega kasvanud ühiseks tööpereks, neid, kus noorsugu õpetajate toetusel korraldunud soliidseks noorte organisatsiooniks. On noorte asjalikud rühmitused, on noorte sport, ajakirjad, on suurepäralised noorte pühad.

Meie kool uueneb, olgugi mõnes sihis uuenemise tempo nii aeglane, uuenemise teenused vähelased... õpetajad, olge truult selle uuenemise hinge, sest teie olete kooli hinge.

Mu ettepanek oleks: Eesti õpetajaskond tunnustab emakeelse, algastmel sundusliku ühtluskoolitäiel mõõdul teostamise töökooli printsiibi alusel oma ligemaks

ülesandeks kooliuuenduse alal.

Revolutsiooni tules ilmus rahva loovgeenius, sünnitustung ja koondas ta tahte. «Uut, suuremat, paremat», käseb see tahe.

Kord tuleb aeg, on nähtavasti tulemas, kus lõtvub sünnitustung, rahva tahte koondus väsib. . . Kuid selle tüdimise päivil ei tohi väsida kooliuuendaja, koo. ja ta hing. . . Uuenemine ei tohi seisma jääda, sünnitamine katkeneda, muidu ähvardaks surm ema ja last.

* * *

Juhatab K. Treffner.

Paneb ette otsustada, kas hra H. Summer'i referaati koolist ja kooliuuendusest mitte järgmiseks üldkoosolekuks jätta, sest et aeg juba hiline on, mis jaatavalt otsustati.

Järgneb mandaatkommissjoni aruanne, mis ühel häälel vastu võetakse järgmisel kujul:

Mandaatkommissjoni aruanne.

Liidud ja iseseisvad ühingud	Hääle-õiguslisi liikmeid	Sõna-õiguslisi liikmeid	Kokku
Õpetajate liidu juhatus	15	—	15
Harjumaa õp. liit	13	34	47
Läänemaa " "	9	6	15
Järvamaa " "	14	19	33
Narva õpetajate selts	9	12	21
Pärnumaa õp. liit	9	13	22
Pärnu õp. ühing	7	8	15
Petserimaa õp. liit	2	—	2
Saaremaa õp. liit	7	9	16
Tallinna õp. selts	47	84	131
Tartumaa õp. liit	4	10	14
Tartu õpetajate selts	11	22	33
Valga " "	3	4	7
Virumaa õpetajate liit	8	19	27
Vene õpetajate keskliit	4	—	4
Võrumaa õpetajate liit	12	17	29
Viljandimaa õp. liit	8	21	29
Kokku	182	278	460

Võõrad: kutsutud külalised, ajakirjanikud ja t. 59.

Kõik volitused maksvaks tunnustatud. Koosolek lõppes kell 3.34 min.

Algkooli sektsiooni koosolek

16. juunil, kell 5 p. l.

Kokku oli tulnud 123 kongressist osavõtjat.

Koosoleku avas J. Käis.

Koosoleku juhatajaks valiti ühel häälrel Rõbakov, Reial, Laan; sekretariaati — Bundberg, Sõster, Sandt, Peterson, A. Usai, Eglon.

Koosolekut juhatab Th. Rõbakov.

Järgneb referaat: Uued õppekavad ref. G. Ollik. Referent tutvustas koosolijaid põhimõttega, mis on õppekavade kokkuseadmisel aluseks võetud. Uued õppekavad tahavad uuendada mitte ainult üksikute õppeainete sisu või aine enese järjekorda ja ulatust, vaid kaasa aidata ka kogu kooli üldise laadi ning vaimu ümberloomisele. Selleks on mõeldud uus ainetes juure võtmise ning aine uus metoodiline ülesehitus tööprintsibi alusel ja õpetamise siht.

Õppekavade tarvitamisel tuleb silmas pidada, et ükski õppeaine ei esineks koolis täiesti isseisvana, teistest eraldatuna, nagu ei saa seda elus ükski teadus ega kunst. Kõik nad käsitlevad ühte ja sedasama ilma, kuigi isesugustest vaatepunktidest. Kogusummas moodustavad nad ümmarguse teraviku, ühtlase vaimuvalla.

Õppeained peavad leidma kokkuvõetult omale ühise ülesande, sest nad harivad ühti ja neidsamu päid, südameid ja meeli. Õppeainete käsitlemine tuleks anda ühes klassis ühe õpetaja kätte. Iga õppeaastale tuleks määrata oma peateem, mis tööd kõigis õppeainetes ühendaks.

Niisugusteks teemideks on:

I. õppeaastal — lapse ligem ümbrus;

II. õppeaastal — lapse laiem ümbrus;

III. õppeaastal — seesama niivõrd süvendatult ning laiendatult, et võimalik oleks anda järgmisel

IV. õppeaastal kodumaast lühikest ülevaadet ja pilku väljaspool kodumaa piire.

V. õppeaastal lühike üldine pilk kogu ilmast ja

VI. õppeaastal kokkuvõtted ja praktiline ilmavaade.

Õppekavades on töö printsibiist kõigis õppeainetes kinni peetud.

Õppekavad lähevad lahku endistest selles, et neil juhatuskirjad ligi on, kuidas neid tarvitada. Seletuskirjad on siurikkad ja asjalikud.

Koduloo õppekava on pea endiseks jäänud. Seletuskirjas on palju metoodilisi märkusi, hulka laule ja lugemistükke saateaineks nimetatud.

Matemaatika õppekava on pisut vähendatud endisega võrreldes.

Referent kandis ette matemaatika õpetamise põhimõtteid. Matemaatika õpetamise juures tuleb silmas pidada, et aine käsitamisel konkreetsema juurest oleks üleminek abstraktsema juure.

Esimes klassis on töö kõige vastutusrikkam ja raskem, sest siin tuleb käsitlev materjal põhjalikumalt läbi töötada, mis õpetajalt palju ettevalmistust nõuab.

Üksikuid õppekavasid arvustades tähendas referent, et loodusloo, joonistuse ja laulmise õppekavad on hästi põhjalikult ja asjatundlikult välja töötatud.

Laulmises peaks ära jääma teoreetiline käsitlemine. Õppekavadele on juure lisatud laulude nimestik.

Järgnevad labiräakimised:

Marfeldt tähendab, et õppekavad on kategoorilise iseloomuga ja tunduvad ettekirjutustena, mis piirab käsitlemise vabadust. Opetajale peab jätama käsitlemise vabadus.

Brüller: Tunnikavad tuleksid muuta. Algkoolis ei tohi üle ühe võõra keele olla. Vähemalt sundusliku keelena ei tohi teine võõras keel olla. Ka riigi hariduskogus võeti suure häälteenamusega vastu otsus, et algkoolis õpetatakse üht võõrast keelt alates 5 õppeaastast. Ka puuduvad iseäranis maal, võõraste keelte õpetajad, mille tõttu keelte õpetamine ei või häid tagajärgi anda. Rohkem lootust võiks panna vanemate klasside peale, kuhu selleks õpetajaid leiduks. Pareml 4-ja esimese õppeaasta jooksul emakeele õpetamisele rohkem tähtsust anda.

Teeb ettepanekud:

1) algkoolis õpetada üht võõrast keelt, alates viiendama õppeaastaga.

2) matemaatika tundide arvu suurendada, alates kolmandast õppeaastast.

O k a s: Õppekavad on meil tundmata, ei ole võimalik neid sellepärast arvustada. Tartu Opetajate Selts soovib esimese võõra keele õpetamist alata kolmandal õppeaastal. Kui algkoolis Saksa keelt ja keskkoolis Inglis keelt esi-

mese keelena õpetada, kaoks ühtluskooli teostamise võimalus.

R a u d: Kolmandast õppeaastast Saksa keele õpetamist ei ole võimalik teostada; ei leitud õpetajaid. Viiendasel klassi koonduks lapsed, kellest ühed on võõrast keelt 2 aastat õppinud, kuna teised seda teinud ei ole. Sellepärast oleks otstarbekohasem võõra keele õpetamist V-al õppeaastal alata.

Brülleri ettepaneku poolt räägivad **Reial ja Pikberg.**

Reial: teeb ettepaneku hääletamisele asuda.

Sõna saab **Marfeldt**, kes matemaatika tundide suurendamise vastu vaidleb.

Ref. Ollik: Etteheited ministriumile on põhjendamata õppekavade mitte laialilaotamises õpetajaskonnale. Mitmesugused tehnilised raskused, nagu kirjastaja leidmine ja muud tingimised võimaldanud seda. Õppekavad on asjatundlikult kokku seatud ja pakuvad rohket metoodilist mõtet ja abi. Opetaja vabadus õppeviiside valikus ei saa selle läbi kudagi piiratud.

Järgneb **Brülleri** ettepanekute hääletamine.

1) algkoolis tuleb üht võõrast keelt õpetada — võetakse ühel häälel vastu;

2) võõra keele õpetamine algab viiendast õppeaastast — võetakse ühel häälel vastu;

3) matemaatika tunde kolmandast õppeaastast ühe tunni võrra suurendada — saab poolt 24 häält, kuna **h-ra Marfeldti** ettepanek — tundide arv muutmata jätta — saab 26 häält poolt, mispärast ka vastuvõetuks tuleb tunnistada.

Koosolek lõpetatakse kell $\frac{1}{2}$ 8 õhtu.

Keskkooli sektsioon.

Koosolek 16. juunil 1921. a.,

algus kell 5,20.

Koos oli 53 õpetajat. Koosoleku avab **J. Annusson**, kes ette paneb sektsiooni juhatust valida. Otsustatakse valida kaks juhatajat, ning valitakse ühel häälel: **A. Tarkpea** ja **E. Jaanverk**. Sekretääre valitakse 3, nimelt **V. Orav**, **E. Nurm** ja **A. Krooni** (ühel häälel). Juhatama asub **A. Tarkpea** ja paneb ette valida redaktsioonikomisjoni. Otsusta-

takse: Redaktsioonikomisjoni moodustab sekretariaat ühes vastava referendiga. Opetajate Liidu juhatuse poolt väljatöötatud päevakorra järele esineb **Annusson** referaadiga: «Tulevase keskkooli põhijooned». Referent heidab pilku eelmise kongressi töö peale, kus peasjalikult algkoolidega ühenduses olevaid küsimusi käsitati, kuna praeguse kongressi raskusepunktiks on keskkooli põhijoonte ja õppekava äramääramine. Selle kohta on senni esitatud kaks projekti: **J. Annusson** ja haridusministriumini poolt. Esimese projekti põhijooned on järgmised:

1. Üldharidusline keskkool moodustab ühtluskooli teise järgu ja on viieaastalise kursusega.

2. Keskkool võib olla ühis- või lahuskool.

3. Keskkooli kursus jaguneb kaheks astmeks: alam aste (I—II kl.), ühise õppekavaga, ja ülem aste (III—V kl.), õpilaste annete ning kalduvuste kohaselt erineva õppekavaga.

Õppeainete laadi järele on keskkooli ülemal astmel reaal- ja humanitaarosa-kond.

5. Keskkooli kursuses on üldised, kõigile õpilastele sunduslikud õppeained ja vabatahtliselt valitavad ained. Vabade ainete valik võimaldab kooli osakondadesse harunemist ka igas üksikus koolis. Harunemise teel tuleb võimaldada muu seas ka tütarlastele kui tulevastele perenaistele ja emadele vastavat ettevalmistust.

6. Keskkoolis õpetatakse harilikult kahte võõrast keelt. Esimeseks võõraks keeleks on Inglise, teiseks Saksa keel.

7. Vabal valikul on lubatav ka kolmanda võõra keele õppimine. Kolmandaks võõraks keeleks on Ladina, Prantsuse, Soome või Venä keel.

8. On õigustatud ka keskkooli haru, milles ainult ühte võõrast keelt õpetatakse.

9. Sennise õppekava laadilise tundide jaotuse kõrval tuleb võimaldada ainete konsentreerimist semestri kursusteks, nagu see Ameerika koolis tarvitav.

10. Pedagoogika nõukogu võib õpilast vabastada üksiku aine kuulamisest, kui õpilase teadmised selles aines vastavad kooli nõutele.

11. Pedagoogika nõukogu võib õpilasele määrata teiseks aastaks jätmise

asemel ainult nende ainete kordamist, milles õpilane nõrk oli. Kui õpilane selle juures ka järgmise aasta aineid kuulab, siis ei tohi tema nädalatundide arv tõusta üle klassitundide normaalarvu, mida tuleb silmaspidada ka järgnevatel klassides.

12. Keskkooli kursuse lõpetajal on õigus peaseda kõrgemasse õppeasutusse ilma eksamita.

13. Algkooli kuuenta klassi lõpetaja peaseb keskkooli ilma eksamita.

14. Keskkooli seaduse maksmapanemisega kaotatakse ära keskkooli klassid, mis vastavad esimesele kuuele õppeaastale.

Et V. Nano referaat sama ainet käsitab, otsustatakse enne Annussoni poolt esitatud teeside hääletamist V. Nano referaat ära kuulata. Referent, peajoon-tes pooldades Annussoni projekti, läheb temast lahku kõige pealt keskkooli sihi äramääramises, näidates, et keskkooli ülesanne «kõrgemasse kooli ette valmistada» sisaldub juba Annussoni poolt defineeritud esimeses keskkooli ülesandes — «vaimuharimine». Samuti läheb Nano Annussonist lahku keskkooli sisemise korralduse küsimuses. Tema arvates oleks otstarbekohasem kindlaks määrata lühikene, üldine, kõigile sunduslik põhikursus (umbes 20 tundi), millele lisaks 8 tundi erikursust vaba valiku järele. Ka ei toeta tema Annussoni poolt soovitatud ainete kontsentreerimist. Keelte küsimuses erineb Nano seisukoht Annussoni omast, kuna Annusson keskkoolis Inglis keele esimesele kohale seab, soovitab Nano esimeseks võõrakskeeleks Saksa keelt viimase kõrgema kultuurilise väärtuse pärast. Inglise kultuur on küll suursugune, kuid utilitaristliku iseloomuga. Saksa kultuur on aga värvi-rikkam ja kirjandus sisaldab rohkem tundmusi. Kokkuvõttes on Nano referaadi põhimõtted järgmised:

1. Keskkooli välise korralduse ajal (kooli hoolekogu, õpetajate nõukogu, kooli juhataja ja õpetajate kohused ja õigused, õpilaste vastuvõtmise ja väljaheutmise kord, õppemaks, õppeaja pikkus, ülevalve jne.) tunnustada otstarbekohaseks hra Annussoni projektis esitatud põhimõtted.

2. Keskkool on ainustütüeline; õpilaste huvide ja annete kohase arenemise võimaldamiseks on kooli kõrgemal astmel — kolmes viimases klassis —

korraldatud täiendavad erikursused mitmesugustes õppeainetes, milledest õpilased võivad vaba valiku järele osa võtta.

3. Uhiste, kõigile õpilastele sunduslikkude õppetundide arv ei tohi 3 viimases klassis olla üle 20 tunni nädalas; iga õpilane peab osa võtma nii paljudest erikursustest, et tema õppetundide arv nädalas oleks vähemalt 28. Üle 30 tunni nädalas võib õpilane töötada ainult õpetajate nõukogu loal.

4. Opilased, kes mõnes erikursuses väga hästi edasi jõuavad, võib õpetajate nõukogu vabastada selle aine õppimisest põhikursuses. Opetajate nõukogu võib lubada osa võtta kõrgema või madalama kavassee kuuluvast erikursusest.

5. Opilane võib osa võtma hakata erikursusest, mis juba teatud aeg töötanud, ainult siis, kui ta eksamitel näitab sellele erikursusele vastavaid teadmisi.

Loobuda osavõtmisest mõnest erikursusest, mille õpilane kord valinud, võib ta ainult õppeaasta lõpul, kuid ka siis võib õpetajate nõukogu õpilasi järgmise klassi üleviimiseks temalt nõuda rahuldavaid teadmisi selles erikursuses.

6. Erikursuste korraldamises on õpetajate nõukogul laialdane vabadus, kuid üldise juhtnõörina tuleks silmas pidada seda, et erikursused käsitaks ainult neid aineid, millel on suur teoreetiline tähtsus või suur praktiline väärtus.

7. Kui koolil võimalik ei peaks olema korraldada suuremaid erikursuseid (matemaatikas, füüsikas, loodusteaduses, ajaloo, maateaduses, kirjandusteaduses, kunstides, keeleteaduses, majandusteaduses jne.), siis võib ta välja valida mõned nendest ja kui tarvis, neid põhikursusega isegi ühte liita.

Niisugused keskkoolid võiks kanda erinimetusi: gümnaasium, reaalkool, kommerskool jne., selle järele missugused on korraldatavad erikursused.

Märkus: Erikursuste kindlaks määramisel kooli enese poolt tuleb käia tunni arvu suhtes kitsenduste järele nagu p. 3-as.

8. Kui Saksamaa tehnika ülikoolid ei peaks 11-aastase kursusega keskkooli lõpetanuid vastu võtma, siis tuleb avada XII klass neile, kes soovivad Saksamaa tehnika ülikoolidesse õppima minna.

Algavad läbiraakimised mõlema referaadi kohta, kus juures aluseks võetakse Annussoni teesid, Annussoni referaadi 3 esimest teesi võetakse muutmata vastu. 4 teesi harutamise juures teikivad pikemad mõttevahetused. Nano kaitses erigruppide süsteemi ja paneb ette Annussoni 4 teesi asemele seada oma referaadi 2 ja 3 punkt.

E. Jaanverk teeb kompromiss-ettepaneku: keskkoolil on kaks haru: reaal ja humanitaar; neis on sunduslikke õppeaineid $\frac{1}{5}$, kuna $\frac{4}{5}$ vaba valiku järele

Veidermann ja Käsebier toonitavad, et Nano projekti on raske teostada tehnilistel ja ainelistel põhjustel, iseäranis väiksemates tsentrites.

Treffener kiidab põhimõtteliselt Nano projekti heaks, kuid leiab selle praktiliselt vastuvõtmatu olevat. Paneb ette ainete vaba valiku süsteemi seaduses mitte fikside, kuid katseid teha üksikuis suuremais kooles.

Juhataja paneb hääletusele tehtud ettepanekud sisseantud järjekorras. Annussoni referaadi tees saab 14 häält, Nano ettepanek 3 häält ja Treffneri kompromissettepanek: «keskkooli korraldamiseks ainete valiku süsteemi põhimõtteliselt soovitavaks pidades, leiab sektsioon, et meie praegustes oludes niisugune süsteem üldiselt läbiviimatu, sellepärast tuleb bifurkatsiooni süsteemi juure jääda, kus juures katsena elektivsüsteemi üksikuis kooles tarvitusele võtmist võimaldada tuleks», saab 12 healt. Kuna ükski ettepanek absoluutset enamust pole saanud, hääletakse nad uuesti poolt ja vastu. Enne ümberhääletamist võtab Nano sõna ja võtab oma ettepaneku tagasi.

Ümberhääletamisel saab Annussoni ettepanek 15 h. poolt ja 11 h. vastu, sellega tunnistatakse vastuvõetuks.

5-da teesi kohta tehakse parandusi Treffneri ja Jaanverki poolt, millega ka referent Annusson ühineb. Sellega omandab 5 tees järgmise kuju: «Keskkooli kursused on üldised, kõigile õpilastele sunduslikud õppeained ja valitavad õppeained. Vabade ainete valik võimaldab kooli osakondadesse harunemist ka igas üksikus koolis. Keskkooli korralduses tuleb ette näha võimalus tütarlaste õpetuse korraldamist lahkumisevõimaldust üldiselt poeglaste ja ühiskoolide tüübist», missugusena ta rõhuga hääletenamusega vastu võetakse.

Et võraste keelte küsimus järgmise üldkoosoleku päevakorras ette on nähtud iseseisva referaadina, siis lükatakse 6—8 teesi harutamine edasi.

9 tees võetakse muutmata vastu rõhuga hääle enamusega kahe vastuseisemisega.

10 teesis soovivad Vestholm sõna «kuulamisest» parandada «õppimisest».

Eschstamm soovivad 10-da teesi välja jätta nende pahede tõttu, mis selle elluviimisele ühenduses on.

Teda toetavad ka Jaanverk ja Tamm. Annusson soovivad siiski kas või piiratud kujul — «erakorralistel juhtumistel» — oma teesi vastu võtta. Hääletamisel võetakse Annussoni ettepanek rõhuga hääletenamusega vastu, vastu 5 häält.

11teesi kohta tuuakse mitmesuguseid vastuväiteid (Eschstamm, Tamm ja Peet), mille tagajärjel Annusson tema tagasi võtab.

12 tees võetakse hääletenamusega Annussoni redaktsioonis vastu, kuna Vestholmi parandus: «Kui ei ole mitte kõrgemas koolis maksvaid erimäärusi» vähemusse jääb.

13 tees tekitab elavaid vastuvaidlusi (Brüller, Veidermann ja Mälk), mille järele referent oma ettepanekust taganeb.

14 teesi kohta soovivad Veidermann keskkoolide juures töötavate algkoolile vastavate klasside järkjärgulist laotamist, kuna Eschstamm ettepanek: «14 tees hoopis välja jätta» saab poolt 16 häält, vastu — 19; Annussoni ettepanek saab 5 häält, kuna Veidermanni ettepanek 21 häälega vastu võetakse. Sellega on kõik teesid harutamisel olnud ja «Tulevase Eesti keskkooli põhijooned» omandavad lõpuliselt redaktsioonis järgmise kuju:

1. Üldharidusline keskkool moodustab ühtluskooli teise järgu ja on viieaastalise kursusega.

2. Keskkool võib olla ühis- või lahuskool.

3. Keskkooli kursus jaguneb kaheks astmeks: alam aste (I—II kl.) ühise õppekavaga ja ülem aste (III—V kl.) õpilaste annete ning kalduvuste kohaselt erineva õppekavaga.

4. Oppeainete laadi järele on keskkooli ülemastmel reaal- ja humanitaarosakond.

5. Keskkooli kursuses on: a) üldised kõigile õpilastele sunduslikud ja b) valitavad õppeained.

Viimaste valik annab osakondadesse harunemise võimaluse ka igale üksikule koolile. Keskkooli korralduses tuleb ette näha võimalus tütarlaste õpetuse korraldamist lahkuminevalt üldisest poeglaste ja ühiskoolide tüübist erineva õppekava järele.

6, 7, ja 8 jäävad lahtiseks.

9. Sennise õppekava põhjal korraldatud tundide jaotuse kõrval tuleb võimaldada ainete kontsentrimist semestri kursusteks Ameerika koolide eeskujul.

10. Pedagoogika nõukogu võib erakorralistel juhtumustel vabastada õpilast üksikute ainete õppimisest, kui õpilase teadmised selles aines vastavad kooli nõuetele.

11. Keskkooli kursuse lõpetajal on õigus pääseda kõrgematesse õppeasutustesse ilma eksamita.

12. Keskkooli seaduse maksmapanemisega kaotatakse järkjärgult keskkooli klassid, mis vastavad esimest kuut õppeaastat.

Tehakse ettepanek vaheaega määrata, kuid lükatakse enamuse poolt tagasi.

Annusson kannab ette lühikese referaadi õpetajast keskkoolis, mille teeside harutamine edasi lükatakse.

Tehakse 5-minutiline vaheaeg.

Pärast vaheaega lõpetatakse koosolek kvooriumi puudusel kell 21, 15 minutit.

Algkooli sektsiooni koosolek.

17. juunil, teisel kongressi päeval. Algus kell 8 hommikul.

Harutati kooliaedade ja kooliümbruse, (ref. A. Ant), õpevahendite (ref. O. J. Kiesel), koolieelse harduse (ref. A. Marfeld) ja kooli lähendamise küsimust töö ooli põhimõttele (ref. J. Käis). Vastuvõetud otsused kolmanda kongressi päeva protokollides. J. Käis'i referaat ilmub «Kasvatuses» eraldi.

Keskkooli sektsioon.

Koosolek 17. juunil 1921. a. algab kell 8.20. Koos oli 59 õpetajat. Juhatab E. Jaahverk.

A. Kuusik esineb referaadiga «Füüsika keskkooli õppeainena». Referaadi põhijooned on järgmised:

1. Füüsikat peab keskkoolis käsitama süstemaatiliselt;

2. Kursuse läbivõtmine peab olema üheastmeline; vahele jäätavad raskemad osad võetakse läbi täiendavalt viimasel aastal;

3. Opetamise meetod olgu laboratoorne;

4. Füüsika seaduste ja mõistete matemaatiline põhjendamine on tarvilik;

5. Füüsikat tuleb keskkoolis õpetada neli aastat, neljas viimases klassis, 3 tundi nädalas;

6. Haridusministeeriumilt tuleb nõuda, et minimaalne füüsika õppekava peajoonetes sügiseks välja töötataks;

7. Füüsika õppekava peab sisaldama tarvilisi teateid meteoroloogiast ja astronoomiast, mida ei käsitata maateaduses ja kosmograafias;

8. Viimasel õppeaastal on soovitatav, ühes kursuse kordamisega, tutvustada õpilasi füüsika põhiprintsiipidega ja nende ajaloolise arenemisega;

9. Laboratoorse meetodi elluviimiseks peab tulevastele õpetajatele ülikoolis antama tarvilik eelharidus; tegelekkudele õpetajatele tuleb korraldada maksuta vastavad kursused;

10. Koolides, kus füüsika nädala tundide arv 24-ni tõuseb, peab füüsika kabineti juure ametisse pandama laborant, kes lukusepa ja puusepa tööd tunneb ja kellel ülesandeks oleks riistade korrashoidmine, parandamine, kogumine katseteks j. m.

11. Iga füüsika kabineti juures peab olema väike töökoda;

12. Iga füüsika kabineti juures peab olema teenija.

Asutakse referaadi teeside üksikasjalisele arutamisele. Läng on süstemaatilise käsitamise vastu, sest aines leiab palju raskemaid osi, mis kursuse lõpul tuleks täiendavalt läbi võtta. Nii-sama ei saa laboratoorse meetodi maks-panna. Etteodud põhjustel soovitab Läng kontsentrist füüsika käsitamist, nime't II ja III õppeaastel — esimene kontsentri ja kaks viimast õppeaastat — teine kontsentri. Algkooli kursust esimeseks kontsentriks pidada ei saa, vähemalt lähemal ajal, sest see on ebamäärane (loodusteaduse osa).

Annusson toetab referendi ettepaneku, süstemaatilist füüsika käsitamisviisi, põhjendades kooži konstruktsiooniga, tema harunemisega reaali- ja humanitaar-osakonnaks; algkool sünnitab juba ühe kontsentri; kui keskkoolis oleks veel kaks, siis tekiks kolm kontsentri. Sarnase süsteemi juures kaoks õpilastel värskus ja huvi aine vastu. Reaalharus võiks aga lõpus täiendada õpilaste teadmisi.

Treffner pooldab referendi väiteid, kuid leiab, et ülemineku ajajärgul võiks kõrvalekaldumisi olude kohaselt lubada.

Annusson teeb ettepaneku referaadi I ja II teesi ühendada järgmiselt: «Füüsikat peab keskkoolis käsutama süstemaatiliselt, kus juures kursuse läbivõtmine peab olema üheastmeline», mis 22 häälega vastu võetakse, kuna Lang'i ettepanek saab 5 häält. 3 ja 4 tees võetakse vastu muutmatult.

5 teesi harutamisel teeb Annusson ettepaneku õpetada füüsikat II, III ja IV keskkooli klassis à 3 tundi nädalas, mis rõhuva hääleteenamusega vastu võetakse, kuna referendi ettepanek saab 2 häält.

6 tees võetakse vastu järgmise Lang'i poolt esitatud täiendusega: «ja stügisese koolidele juhtnõuridena kätte saadetakse».

7 teesi kohta teeb Treffner ettepaneku: see välja jätta. Lang esineb ettepanekuga välja jätta sõnad «ja astronoomiast». Hääletamisel saab referaadi ettepanek 3 häält, Treffneri ettepanek 10 häält ja Langi ettepanek 10 häält. Et Treffner oma ettepaneku tagasi võtab, loetakse vastuvõetuks Langi ettepanek.

8 ja 9 tees võetakse vastu muutmatult.

10, 11 ja 12 tees ühendatakse, kusjuures alguses sõnade «koolides, kus füüsika nädalatundide arv 20 tõuseb, peab» asemele võetakse «igas keskkoolis tuleks».

Järgneb J. Kentsi referaat: «Maateaduse õppekavavaheline ulatus keskkoolis», mille teesid järgmised:

1. Maateaduse ülesanne üldhariduslikes- ja eri-keskkoolides on anda õpilastele:

a) selge pilt maakerast kui inimese eluasemest, tema elust ja suhetest teiste taevakehadega;

b) õpetada arusaama praegusaja kultuur-geograafilistest oludest.

2. Maateadus esineb sunduslike ning ühtlase õppeainena kõigis üldhariduslikes keskkooli klassides (reaal ja humanitaarharud) à 2 tundi nädalas.

3. Esimeses kolmes keskkooli klassis (VII—IX õpp. a.) võetakse läbi:

a) Välis Euroopa,

b) Euroopa ja

c) Eestimaa maateadus ühes

d) täiendustega (algkooli kursusele) füüsikalise geograafiast. Maateaduse käsitusel tuleb peaarõhku panna kultuur-geograafiliste suhete selgituste peale.

4. Kahes viimases keskkooli klassis (X ja XI õpp. a.) võetakse läbi bioloogiline geograafia, ajalooline geoloogia ning kosmograafia.

5. Opetuse viis olgu sarnane, mis annab õpilastele laia isetegevuse valla — diagrammide, kartogrammide, kollektsoonide, referaatide jne. valmistamise alal.

6. Iga keskkooli juures tulevad soetada maateaduslikud kabinetid.

Kiiv et kannab ette D. Rootsmanni poolt väljatöötatud ja ülemaailsel matemaatika kongressil vastuvõetud kosmograafia õppekava, mille teesid järgmised:

1. Kosmograafia nimi matemaatilise ehk astronoomilise geograafia asemel tuleks endiselt alles jätta.

2. Kosmograafia õpetust viimasei õppeaastal juhiks matemaatika või füüsika õpetajad; peale selle võiksid kosmograafiat õpetada ka loodusteadlased ja geograafid, kes ilikoolis või vastavaii kursuseil on läbi töötanud astronoomia põhikursuse.

3. On tingimata tarvilik korraldada aegajalt tegelikele kosmograafia õpetajatele lühikesajalised kursused (umbes nädala kestusel) astronoomia didaktikas, kus peale loengute leiaksid aset läbiraäkumised kirjandusest ja meetodika küsimustest, referaadid, tegelik tutvunemine raamatute ja abinõudega j.m.

Asutakse Kentsi referaadis esitatud teeside harutamisele.

1, 2 ja 3 tees võeti vastu muutmatult.

4 teesi kohta tehakse Rumma poolt parandus: välja jätta sõnad «bioloogiline geograafia» ja referendi Kentsi poolt võtta sõnade «bioloogiline geograafia» asemel «bioloogilised maastiku tegurid». Esimene ettepanek võetakse vastu 12 häälega, kuna teise ettepaneku poolt 2 häält antakse.

5 tees võetakse vastu muutmata.

6 teesina paneb J. Rumma ette: «Iga keskkooli juures tulevad soetada maateaduslikud kabinetid», mis vastu võetakse.

H. Männik teatab, et Tartu ülikooli juures on asutatud kodumaa uurimise toimkond, mis omale ülesandeks seadnud lähemal aastail välja anda kodumaa kirjelduse ja soovitab õpetajaile sellest tööst osa võtta. Männiku sooviavaldu võetakse vastu.

Rootsmanni teesid võetakse vastu peale esimese, mis J. Kentsi referaadi teesina juba vastu võetud.

Treffner teeb ettepaneku: keskkooli lõputunnistustel hinnata õpilaste teadmisi maateaduses ja kosmograafias eraldi, mis vastu võetakse.

Otsustatakse teha 10-m. vaheaeg.

Peale vaheaja R. R ä g o refereerib kodanikuõpetusest keskkoolis. Tema teesid on järgmised:

1. Kodaniku õpetus on üldhariduslike- ja kutsekeskkoolide õppekavas sunduslik õppeaine.

2. Teda õpetatakse viimasel kahel õppeaastal kaks tundi nädalas.

3. Kodanikuõpetuse ülesanne on kasvatada teadlikke riigikodanikke, s. t. anda õpilastele ülevaadet ühiskondlikust ja riiklikust elust ja tutvustada teda kodaniku õiguste ja kohustega.

4. Kodanikuõpetuse õpetamine kannab praktilist laadi. Rahvamajanduslike küsimused leiavad käsitust ühes õiguslike küsimustega.

5. Kodanikuõpetuse õpetajaid valmistab ülikooli õigusteaduse osakond.

6. Kõik tulevased keskkooli õpetajad on kohustatud ülikooli pingil kuulama kodanikuõpetust, milleks Tartu ülikooli juures luuakse sellekohane korraldus.

J. Vestholm avaldab omalt poolt järgmisi mõtteid:

1. Kas on seda uut õppeainet tarvis? Kui meie eluta ja eluga looduse vastu nii suurt huvi tunneme, et loodusteadus domineerivaks õppeaineks meie ühtluskoolis kipub saama, miks ei peaks meie siis ühiskonda, kui looduse nähtust sui generis mitte tundma õppima. Et tema nähtusi raskem on tundma õppida, tema uurimisel teisi meetode tuleb

tarvitada, on tõsi, aga sellepärast paigutame meie ka teda keskkooli vanemasse klassidesse. Minul on nõnda siis küsimuse peale üks vastus: «ja».

2. Mis oleks selle distsipliini siuks? Ühiskondlike elu nähtused (kõrvale jättes peensused ja puhtpraktilised küsimused) nii palju, kui nad kodaniku kui niisugust puudutavad:

a) Mis inimene peab — moraalil õpetus.

b) Ühiskond — kui inimeste paratamata koosseis.

c) Riik.

3. Missugust meetodi tarvitada?

Opperaamatute puudusel tuleb tarvitada nii võrdlevat meetodi, kui ka loenguid ja referaate.

Rägo 1, 2 ja 3 tees võetakse muutmata vastu.

4 teesi esimene lause: «kodanikuõpetuse õpetamine kannab praktilist laadi» jäetakse Treibergi ettepanekul välja (poolt 25 häält, vastu 2).

Õppeaine nimetuse kohta tehakse kolm ettepanekut:

a) kodanikuõpetus (Rägo, Kana),

b) kodanikuteadus (Kuks) ja

c) ühiskonna teadus (Vilhelmson).

Hääli saavad: esimene — 23, teine — 10, kolmas — 4; sellega võetakse õppeaine nimetuseks «kodanikuõpetus».

5 teesi kohta toonitab Treiberg, et kodanikuõpetuse õpetajaid peale õigusteaduskonna võiks ka ajaloo-filosoofia teaduskond ette valmistada, kusjuures mõlema teaduskonna üliõpilastel teatud ühine kursus tuleks läbi võtta.

Treibergi ettepanek saab rõhuva häälteenamuse (25 häält pool, kuna Rägo ettepanek 8 häält saab).

6 teesi algus täiendatakse sõnadega: «Ministeeriumile soovitada kaalumise alla võtta, et».

Järgneb A. Kuksi referaat: «Filosoofia eelkursus keskkooli õppeainena», mille teesid järgmised:

1. Filosoofia eelkursus peab esinema üldhariduslike keskkooli õppekavas sundusliku õppeainena.

2. Talle peab antama 2 t. viimasel ja eelviimasel õppeaastal.

3. Filosoofilistest distsipliinidest tuleb käsitada loogikat, psühholoogiat ja sissejuhatust filosoofiasse.

4. Käsitamise viis peab olema olema induktiivne ja appertseptiivne.

5. Lugeda soovitavaks, et iga keskkooli juures avataks psühholoogiline kabinet.

6. Filosoofia eelkursuse õpetajate ettevalmistamiseks tulevad korraldada sellekohased erikursused.

Kolm esimest teesi võetakse vastu muutmatult, 4-da teesi võtab referent tagasi, 5 ja 6 tees võetakse ka muutmatult vastu.

P. Treiberg kannab ette referaadi:

«Humanitaarteadused, eriti ajalugu, keskkooli õppekavas», mille sisu peajontes järgmine:

1. Humanitaarteaduste objektis on inimene, kui psüühiline, mõistusega varustatud ühiskondlik olend. Humanitaarteadused uurivad majanduslikke, riiklikke, juriidilisi suhteid inimkolektiivide vahel, nii nende staatikat, permanentses, kestvas olemasolus kui ka nende dünaamikas, genesises, põlvnemises.

2. Loodusteadustest erinevad humanitaarteadused selles, et nad uurivad sotsiaalseid nähtusi mitte ainult objektiivselt, mitte ainult kausaal ridadesse järjestades, vaid ka neid hindavad teatud eetiliste normide seisukonast. Nüüdise aja normaalsele eetilisele teadvusele on inimisik absoluutne iseväärtuslik, mitte külm ükskõikne asi. Sellepärast on humanitaarteadustes eetilise moment paratamatu. Need teadused uurivad inimest, kui sotsiaalset olendit, kes sotsiaalpoliitiliste ja kultuuriliste väärtuste realiseerimist inimlikus ühiskonnas kas edendab ehk takistab.

3. Et kõik inimesed ühiskondlike olenditena on sunnitud tegutsema, siis on tähtis, et nad

1) võimalikult suured teadmised omandaksid oma aja ja ümbruse sotsiaalsete olusuhete kohta ja

2) et nad võimalikult teadlikult kainele järeelkaalumisel õige tegutsemisviisina leiaksid. Inimese teadlik suhtumine ümbritsevasse tõelikkusse on ainult humanitaarteaduste kaasabil võimalik.

Võimased

I annavad teoreetilisi teadmisi sotsiaalsete vahekordade kohta ja

II aitavad hinnata tõelikkust teatud kultuurväärtuste või eetiliste normide seisukohalt.

Nii on humanitaarteadustel suur teoreetiline ja praktiline tähtsus: nad annavad mitte ainult tarvilisi teadmisi tõelisuse kohta, vaid aitavad ka tõelikkust hinnata ja näitavad inimese tahtmisele kätte teatud tegutsemissuuna.

4. Kui kasvatuse tähtsamaks eesmärgiks on anda ühiskonnale väärtuslike liikmeid, kes teadlikult ja iseseisvalt oskavad mõelda ja tegutseda, kui kool peab õpilasis kasvatama kohustunnet ühiskonna vastu ja arendama inimeste vahelist solidariteedi tunnet, siis taotleb seda sihti eestkätt just humanitaarteaduste õpetus.

5. Opilaste võimete kohase ja nende huvide ringile vastava humanitaarteadusena annab ajalugu keskkooli õppekava võetud teaduste reas väljapaistva loomuliku erikaalu. Ajaloo õpetamise eesmärgiks keskkoolis olgu:

1) Lähendada õpilasi mineviku vaatamise kaudu olevikule, süvendada mineviku tundmaõpi teel arusaamist oleviku nähtustest ja hõlbustada sellega orienteerimist nüüdise aja sündmuste keeles;

2) andes inimkonna minevikust materjali iseseisvaks vaatlemiseks ja otsustamiseks distsiplineerida õpilaste mõistust, arendada ühiskondliku mõtlemise kainust, teadlikku vaadet eiu peale ja tõelikkuse tunnet;

3) jälgides olevate riikide, oleva ühiskonna järkjärgulist kujunemist, arendada õpilasis kodanlisi ja poliitilisi mõisteid, kasvatada ühiskonnale väärtuslike liikmeid, kes oma kohuseid ühiskonnas tunnevad ja oma õigusi mitte orjameelselt tallata ei lase;

4) rahuldada õpilaste võimalisi nõudeid mineku kohta teadmiste omandamises, arendada ja kasvatada õpilasis huvi mineviku vastu ja tahtmist ka pärast kooli lõpetamist selle tundmaõppi jätkata.

6. Ajaloo õppimise tagajärjel peab õpilasel kujunema arusaamine ajaloolisest kontinuiteedist, järjekestvusest. Tähtsam kui faktiliste teadmiste hulk on ajaloo tundidel omandatud vaade ajaloo, kui teatud geneetiliste protsesside kogu peale, mis teatud seaduspärasusega nagu

mingi sisemise loogika sunnil arenevad. Ajaloo õppimise jooksul kujunenud evolutsionismi idee saagu kodanikule teenitajaks edaspidises elus, mille abil ta hiljem isseisvalt oma poliitilist ja kodanlist kasvatust võiks jätkata, väljaminees omandatud teadmiste bagasist ja mõistustlikest harjumusist.

17. Keskkooli ajaloo õppekava ei sisalda ühesugusel proportsioonil teadmisi inimkonna arenemisprotsessi kõigi külgede kohta, vaid peab silmas pidama teatud miinimumi, mille omandamine keskmiste annetega õpilastel üle jõu ei käiks. Sellepärast tuleb tähelepanu keskendada tähtsatele peaprotsessidele, järgida kultuuri arenemiskäigu kõige suuremaid magistraale. Eestkätt õpitage tundma rahvaste poliitilisi ja sotsiaal-majanduslikke suhteid, vaadeldagu nende vormide arenemist, mille piirides tähtsamate kultuurirahvaste riiklik ja ühiskondlik elu on vooganud. Kaleidoskooplikult vahelduvate üksiksündmuste kõrval ärgu lastagu silmast sügavamaid, kestvamaid protsesse, mille kajastajaks need sündmused on. Et poliitiliste ja sotsiaalsete sündmuste ja nähtuste põhjustena majanduslikud suhted suurt osa etendavad, siis jälgitage hoolega ka varade valmistusviisid ette tulevaid muutusi ja nende mõju sotsiaalpoliitilisele korrale. Majanduslikule tegurile antagu ajaloo määravate tegurite keskel tähtsam koht, kui seda ajaloo õpetamisel senni tehtud.

8. Kui ajalooõpi ülesandeks on süvendada arusaamist olevikust, siis tuleb suurema tähelepanuga peatada nende ajajärgude juures, millega tutvumine kõige suuremat valgust heidab praeguse aja olusuhete ja nähtuste tekkimisele. Vana ajaloo tuleb erilist tähelepanu Greeka ja Rooma demokraatlike linnriikide ajaloole pöörda ja demokraatliku rahvariigi tärkamist ja edenemistingimusi vaadelda. Mida lähemale olevikule, seda põhjalikumaks ja üksikasjalikumaks saagu õpetus, jälgides käesoleva aja majanduslike, sotsiaalsete ja poliitiliste nähtuste ja asutuste tekkimist, järkjärgulist arenemist praeguse seisukorran. Kapitalistliku valmistusviisi tekkimine, õigusliku rahvariigi arenemine ja uute sotsiaalsete teooriate ja voolude kujunemine seisku kõige uuema aja tundmaõpil vaatluse keskpunktis. Ainult siis võib ajalooõpp keskkoolis selleks saada,

mis ta oma olemiselt olema peab: sillaks mineviku ja oleviku vahel.

9. Kodumaa ajalugu õpitage üldisega paralleelselt, et õpilased õige käsituse omandaksid meie ajaloo sündmuste rippuvusest üldsemat laadi ajaloolistest protsessidest.

10. Keskkooli ajaloo tundide miinimum ei tohi olla alla 12:3 — vaba ajaloo jaoks, 3 — keskaja jaoks (ühes kodumaa ajalooaga), 6 — uue ja kõige uuema aja jaoks (samuti ühes kodumaa ajalooaga).

Referaadi lõpul esitab Treiberg 11 teesi mis mõne redaktsioonilise muudatusega järgmisel kujul vastu võetakse:

1. Ajaloole, kui laialisemale humanitaarteadusele keskkoolis, antagu õppekavas tema tähtsusele vastav koht, nimelt vähemalt 12 nädala tundi: 3 vana, 3 kesk, 6 uue aja jaoks, kusjuures kodumaa ajalugu üldisega paralleelselt tuleb läbi võtta.

2. Ajaloo õpetamisel pandagu peasjalikult rõhku ajalooliste nähtuste kaussuhete ja evolutsiooniliste seeriatega selgitamisele, mitte aga faktilise sündmustiku lihtsale kätteõppimisele.

3. Ajaloo õpetamisel tulevad aluseks võtta sotsiaalpoliitilised ja kultuurilised voolud, aga mitte puhas poliitiline kronoloogiline järjekord.

4. Sõdadest ja välispoliitilistel vahekordadel peatagu ainult niivõrd, kui võrd need tuntava mõju avaldanud rahvaste siseelule. Sõdadest kõneledes analüüsiõpetage peasjaliselt sõja põhjusi, ühe või teise poole võidu põhjusi ja sõja tagajärgi.

5. Sotsiaal-majanduslik faktor võetagu ajaloo sündmuste analüüsimisel tõsiselt arvesse.

6. Rahvaste usuolu nähtustele tuleb niivõrd tähelepanu pühendada, kui võrd need on tähtsad üldkultuuriliste vahekordade selgitamisel.

7. Ajaloo tundide selgitatagu ka üksikute ajajärgude kultuurilisi ja ilma-vaatelisi iseärasusi.

8. Kodumaa ajalugu tuleb keskkoolis tõsiselt käsitada, kuid nii, et Balti Saksa ajalugu ei pääseks Eesti rahva ajaloo kõrval domineerivale kohale.

9. Tuleb kiirelt korrast asuda ajalooliste lugemikkude ja dokumentide kogude soetamisele.

10. Igane õpetaja, uue metoodika nõuetele mittevastavate õperraamatute

tarvitamine keskkoolis tuleb mittedoovitavaks tunnistada.

11. Muuseumid tulevad koolide pedagoogijärgsetele nõuetele vastavalt korda seada ja eestkätt kataloogidega varustada.

E. Peterson esineb referaadiga: «Emakeel», mille põhimõtted järgmised:

1. Üldised:

1) Eesti keele õppealasse keskkoolis kuulub: grammatika, kirjanduselugu, kirjanduse teooria ja filosoofia propädeutika, käsikäes käivate kirjatöödega.

II. Üksikajalised:

A.

1) Opetus põhinegu igas harus võimalikult töökooli printsiibil.

2) Kirjandusajalugu tuleb käsitada ühenduses Euroopa kirjanduse ja kultuurajaloo arenemisega.

B.

1) 7—8. õppeaasta piiri kuulub grammatika, Eesti rahvaluule, Eesti mütoloogia ja vanem ilukirjandus kunni sentimentaalsimini.

9. aasta piiri kuulub kirjanduse kirjanduse teooria ja sentimentaal vool, grammatika kordamine.

3) 10. õppeaasta piiri kuulub Eesti ärkamise aeg, romantism, ühes eesteetika õpetusega peajoontes.

4) 11. õpp. a. piiri kuulub realism, naturalism, uuemad voolud ja filosoofia propädeutika.

Märkused:

1. Soovida oleks, et ajaloo programm kokkukõlas oleks Eesti kirjandusloo õpetamisega.

2. Kirjandusloo õpetamises olgu puudutatud Euroopa kirjanduse peavoolud.

3. Filosoofia, propädeutika olgu iga õppeaine kohane.

4. Eesti keele õpetust tuleks anda 4 tundi nädalas.

5. Iga keskkooli juures olgu keeleteaduse kabinet.

Kaudsed soovid:

1. Ooperaamatute soetamise suhtes

2) õpetajad ise tulgu appi: jagagu tööd, kirjastagu raamatuid;

b) valitsus andku välja seadus, mis kirjanikke oma töid välja andma kohustaks;

c) valitsus toetagu töötajaid kooliraamatute väljaandmisel.

II. Valitsus muretsegu selle eest, et ka teised õpetajad oskaks õiget Eesti keelt: et lapsed igal tunnil kuuleks rahulolevat, soravat Eesti keelt.

Et kaasreferent A. Saaber-Saaritse ilmunud ei ole, paneb juhatus ette kaasreferendiks Ounapuu, kes täiendavaid seletusi ja ettepanekuid teeb. Läbirääkimiste aluseks võetakse Petersoni ettepanekud.

1. tees muudetakse järgmiselt: «Eesti keele õppealasse kuulub grammatika ja kirjanduselugu käsikäes kirjandusteooriaga ja kirjatöödega» (Laan'i ettepanek).

Muutmata võetakse vastu järgmised kaks Petersoni ettepanekut:

a) «Opetus põhinegu igas harus võimalikult töökooli printsiibil» ja

b) «Kirjandusajalugu tuleb käsitada ühenduses Euroopa kirjanduse ja kultuurajaloo arenemisega».

E. Petersoni ettepanekud, mis sisaldavad emakeele õppekava üksikuis klassis, jäetakse arutamata.

Petersoni ettepanek: «Soovida oleks, et ajaloo programm kokkukõlas oleks Eesti kirjandusloo õpetamisega», muudetakse Nürmi ja Ounapuu poolt järgmiselt: «Kirjandusloo ja ajaloo õpetamine tulevad võimalikult kokkukõlasse seada; tarbekorral pakkugu Eesti keele õpetaja igale kirjandusvoolule ajalooline tagasein».

Selle ettepanekuga ühineb ka referent ja võetakse vastu 13 häällega, kuna ettepanek seda punkti hoopis välja jätta vähemusesse jääb (9 häält).

Võetakse vastu Petersoni ettepanek: «Kirjandusloo õpetamises olgu puudutatud Euroopa kirjanduse peavoolud», kuna ettepanek: «Filosoofia propädeutika olgu õppeaine kohane» jääb vastu võtmata.

Tekivad elavad mõttevahetused Eesti keele tundide arvu kohta keskkooli klassis. Küsimuse kohta teevad ettepanekuid:

1. Peterson — «Emakeelt ajutiselt (5 aasta jooksul) õpetada igas klassis 4 tundi.

2. Treffner — «Eesti keele tundide arv jäägu endiseks».

3. Ounapuu — «Eesti keele tundide arv olgu igas keskkooli klassis 4 (aialiselt)», kusjuures ta tarvilikuks peab emakeele tundidel õpilasi ka Soome keelega tutvustada. Küsitakse, kas neid ettepanekuid sooviavaldustena või otsustena vastu võtta. 12 häälega 10 vastu otsustatakse vastuvõetud ettepanekud sektsiooni otsusteks lugeda.

Hääletamisel saab Ounapuu ettepanek 9 häält, Treffneri — 8 h., kuna Peterson oma ettepaneku hääletamise ajal tagasi võtab. Nõutakse ettepanekute ümberhääletamist, sest et paljud sektsiooni liikmed, Petersoni ettepanekut pooldades, teiste ettepanekute hääletamisest osa ei võtnud. Uuel hääletamisel antakse Ounapuu ettepaneku poolt 10 häält, Treffneri ettepaneku poolt 9 häält. Sellega on otsustatud emakeele tundide arv igas klassis 4-ri tõsta.

Võetakse vastu Petersoni ettepanek: «Iga keskkooli juures olgu keeleteaduse kabinet».

Opperaamatute soetamise kohta võetakse vastu järgmised Petersoni poolt ette pandud soovivaldused:

a) Opetajad ise tulgu appi: asutatu ringisid, kes jagaks omavahel töökirjutatagu raamatuid;

b) Valitsus andku välja seadus mis kohustaks kirjanikke oma töid välja andma;

d) Valitsus toetagu töötajaid õppe- raamatute väljaandmises.

Treffneri ettepanekul otsustatakse: «Kõigilt keskkooli õpetajailt tuleb nõuda kõige lähemal ajal teatud miinimumi teadmiste omandamist Eesti keeles. Mitteeestlastele tuleb kindel tähtaeg määrata, mil nad minimaal-nõuded Eesti keeles saavutama peavad.»

9 häälega 6 hääle vastuseisemisel otsustatakse Ounapuu ettepanekut vastu võtta: «Keeleuueenduse küsimustes tuleb õpilasele erapoletuid seletusi anda, kuid ühiskeele alahoidmiseks peab käima «Oigekirjutuse sõnastiku» järele.

Laan'i ettepanekul otsustatakse: «Nähtava keel olgu Eesti keele reeglite järele.»

Võetakse vastu soovivaldusena Ounapuu ettepanek: «Kirjatöid tuleb korraldada nii, et need sisaldaksid õpilase omi mõtteid, tundmusi ja kujusid.»

Koosolek lõpeb k. 14.50.

Üldine koosolek 17. juunil.

Koosolek algab kell 3.15 p. i.

Juhatab O. J. Kiesel.

Sõna saab H. Summer referendina aine üle:

«Kooli uuendus ja kool».

Austatud V. kongressi liikmed!

Ala, millest täna pean rääkima, on lai. Tuli palju materjaali kokku võtta, vaiida.

Jäin peatama peaausjalikult kolmele tähtsamale punktile:

I. Kooli väised tingimused ja tarvidused.

II. Koolikohustus ja tema teostamine.

III. Opetaja ja koolitöö.

I.

Tingimused, milles meie kool töötab, ei ole kaugeltki kadedust äratavad. Meil on veel palju raskusi võita, et oma mitmesuguseid kooli tüüpe normaal koolile lähendada.

Maa kooli domineerivaks tüübiks oli ennemalt nõndanimetatud «küllakool» 1 õpetaja ja 3 klasiga. Eesmärgid, mis selleaegne kool enesele üles seadis, saadi ka nüisugustel tingimustel kätte.

Kui aga meie praegune kool peale muu kasvatus eesmärgi vaba, tegeva ja iseseisva kodaniku arendamise üles seab, siis nõuab selle eesmärgi kättesaamine palju rohkem vaeva ja paremaid tingimusi. Vana kool ei või meile sisuliselt eeskujuks olla, samuti ei või ka tema välimus küllalt meile meeldida. Selle 3 kl. ühe õpetajaga töötava kooli vastu peame võitlusesse astuma, sest tema ei jõua praeguse aja nõuetele kaugeltki läheneda.

Harjumaa koolide osalisel näitusel 29. maist kuni 2. juunini läks mul korda kaarti välja panna, mis meie maakonna kooli pildistas.

Meie lugupeetavamate koolitegelaste ühine arvamine, kellega mul au oli nendest kavatsustest rääkida, mis maakonna-koolivalitsus tahab uue koolivõrguga ja nüisuguste ajast ja arust koolide tüüpide hävitamisega kätte saada — kuulsin ikka üht otsust — see on üks maakonnakoolivalitsuse tähtsamatest tee-

netest, kui ta suudaks sellega toime saada.

Kahjuks on see kaart praegu Soomes ja mul puudub võimalus teile siin näidata, kuidas on lugu meie maa koolidega.

Nimetan arvused, mis viimaste viimaste päevade jooksul on kokku võetud ja mis seega praegustele oludele täiesti vastavad.

Teie kuulete, austatud kongressi liikmed, et meie kool on veel koguni viletsas seisukorras.

Harjumaal on:

7 klassilisi kooli	3. Ühe koolivõrgu kava järele	
6	17	62
5	11	—
4	34	23
3	49	2
2	17	8
1	—	—
	128	95

Arvatavasti on ka teistes maakondades lugu peajoonetes samasugune, mida siin viibivad teiste maakondade kooliva-litsuste esitajad tõendada võivad.

Niisugune 3 kl. 1 õpetaja juhatusel töötav kool ei vasta kuidagi kooli nõuetele. Tema lõhub meie ühdukooli. Suuremate koolide juhatajad ja õpetajad kaebavad, et nemad on hädas oma IV klassidega. 3 kl. koolide lõpetajad tulevad igalt poolt igasuguse ettevõtmis-tusega, mis sedavõrd lahku läheb, et neid on ühes klassis raske õpetada.

Koolid, kus 1 õpetaja on 2 kl., töötavad suurema eduga ja saadavad suurematesse koolidesse enam ettevalmistatud õpilasi kui koolid, kus 1 õp. on 3 kl.

Siin peaks koolide töö ühustamiseks midagi ette võtma. Tuleks ka 45-minutilise tund niisugustes koolides revideerimisele võtta, sest kus 2 ehk 3 kl. ühe õpetaja juhatusel töötavad, ei ole laste töö kogu tunni jooksul nõnda intensiivne, kui koolis, kus 1 kl. on 1 õpetajaga.

On ka väga tähtsad majanduslised põhjused, mis sunnivad 1 õp. 3-kl. kooli suuremateks ühendama.

Väljaarvamise abil jõuame otsusele, et väikesed koolid on majandusliselt liig kulukad.

Nii näituseks maksab ühe lapse õpetus suuremas koolis, kus 1 õp. kohta 40 õpilast tuleb, 2—3 korda vähem kui niisugune, kus 1 õp. kohta tuleb 15 last.

Maakonnas on suuri korralikke kooli-kust õpilased hõpsasti keskkoolidesse pääsevad. Neis koolides tuleb ühe lapse õpetamine 2500 marga ümber aastas maksma. Paljud 1 õp. 3-kl. koolid aga töötavad väga nõrgalt, kuna ühe lapse õpetus seal aasta jooksul 6000—7000 mrk. maksab.

Need arvud kinnitavad meid veel selles, et väikeste 1 õp. 3-kl. koolide ellupäevad loetud on, kui meie kooli asi mitte ükstapuhas pole.

Siiani on ka seda rada käidud, ehk küll pikkamööda:

1919. a. oli Harjumaal 138 kooli, 1921. a. — 128 kooli, kuna aga koolis-käijate arv märksa suurenenud on.

Eelpool nimetatud arvud näägivad öieti kurba keelt.

1 õp. ja 3 kl. kool on kõige arvu-rikkam.

Uhtlasi aga võime ütelda, et niisuguse kooli olemasolu eitab IV aasta koo-kohustuse täitmist.

Niisuguste koolide ringkondades on IV kl. lapsed harilikult kodus. Harva tuleb ette et mõni neis naabruses oleva kooli IV kl. käib, kui seal on niisugune klass avatud.

Igasugused klasside poolitused lauast ja muust materjaalist võredegaga ei suuda asja parandada. Koolikohustus toob palju uusi lapsi kooli. Peame leidma koolide jaoks uued sündsamad ruumid. Käepärast on ainult mõisate elumajad, kuid samadele majadele kandideerivad ka ringkondade valitsejad, metsnikud j. n. e. Praegu pole koolil ühtegi eesõigust ruumide saamises. Kui ükski teine kandidaat ruume nõuab, siis kool neid ei saa. Seda on näidanud meile prak-tika. Veel neil päevil soovitanud aja-lehe teate järele üks sõjaväe ametnik, kellele mõisa elumajas suvekorter an-tud, koolile ühes õpetajatega keldri ko-lida. Nii väljakannatamata tooreks või-vad mõnikord minna koolide konkuren-did. Kujutame enesele ette kõiki neid raskusi, mis enim ära võita tuleb, kui valla mehi nõnda kaugele jõuab viia; et nad kooli tarvidustest aru saavad ja otsuse teevad, mõisa eluruumid kooli tarvis üürida — ja korruga öeldakse va-litsuse asutustes, et ruume ei saa.

Harjumaal on koolivõrgu kava järe-le 47 mõisa elumaja koolide tarvis üles määritud. Nad oleks pidanud juba seal

olemagi, kuid asi on kujunenud järgmiselt:

Mõisate elumajadesse on paigutatud koole 13, nendest 4 ainult osaliselt. Muule parematesse ruumidesse peale mõisa elumajade, koole paigutatud ei ole.

Koole, mille jaoks mõisate elumajad lubatud, kuhu aga kooli küüka remondi pärast paigutamata — 1.

Koole, millele mõisate elum. antud pole — 2.

Koole, millele mõisate elumaju nõutud, kuid lõpuks otsust asja kohta veel pole saadud — 36.

Peale selle on koole, millele nõutud riigi hooneid ja endiste mõisate hooneid — peale mõisa elumajade — aga senni veel lõpuks otsus saamata — 6.

Kongress peab nõudma, et ruumide saamiseks olgu koolidel eesõigus, samuti ka revireerimise õigus.

Uute koolimajade ehitus on ikkagi, nagu sellest lühikesest ülevaatest näha, möödapääsemata tarvilik. Selleks on tarvis palju raha, mida 5—10 aasta jooksul tuleks maksudega kokku võtta.

Koolitööd aga ei tohi senniks seisma jätta.

Sellepärast on möödapääsemata tarvilik — valdadele pikaajalist laenu muretseda, nagu seda asunikudele antakse. Laenu suurus ja tingimised tulevad seadusandlisel teel kindlaks määrata.

Muud teed uute koolimajade ehitamiseks pole näha. Et aga rahva hariduse eest hoolitsemine kõige tähtsam ülesanne on, selle vastu ei sõanda keegi vaidlema hakata. Sellest järgneb siiski, et on võimata hariduse saamise tingimuste eest hoolitsemist täiesti valla kätte usaldada. Hariduse eest hoolitsejad peavad olema laiema silmaringiga isikud, kui neid vallategelaste hulgast leida võib. Ei taha meie seile asjaolu peale täit tähelepanu pöörata, oleme suure vea teinud.

Koguni loomulik ja otstarbekohane on siis, et majade ehitamise juures mitte ainult laenu andes ei pea abiks tulda, vaid ka ühekordist toetust peab andma, kas raha ehke hitusmaterjalina ol.

See on haridusministeeriumi tähtsam ülesanne.

V Opetajate kongressil jääb otsustada, kas ministeerium on selles asjas kiitust või laimust ära teeninud.

II.

Teine küsimus, millest tahhan täna rääkida, on koolikohustuse teostamine. Juba koolide tüüpidega tutvunedes võis otsusele tulla, et koolikohustuse teostamisest on veeivara rääkida.

49 1 õp. 3-kl. ja 17 2 kl. kooli tunnistavad oma olemasoluga, et IV. klassi käimapanemiseks võimalused puuduvad.

Tervelt 66 kooliringkonnas 128 st pole lastel võimalust antud koolikohustust täita, kuna uue koolivõrgu kava järele 3 kl. koole 2 ja 2 kl. — 8 on ettenähtud.

See on suur ülekohus nende laste vastu.

Selle ülekohtu kaotamiseks peame kõige jõuga kaasa mõjuma.

Arvud, mis kahesuguste andmete põhjal kokkuvõetud, näitavad, et Harjumaal on koolikohustuse alla kuuluvaid lapsi 10900, kuna nendest on koolis 7.205.

Peab ütleva, et neist 3.695 koolist puudujaist osa on IV kl. lõpetanud — seega koolikohustusest vabanenud, kuna aga teisest küljest kooliskäijate V., VI. ja VII. kl. õpilased koolikohustuse alla ei kuulu, vaid koolis käivad. Nende viimaste arv on 529.

Jällegi saame arvud, mis meid mõtlema panevad.

Harilikuks põhjuseks koolikohustuse täitmata jättmises on ruumide puudus.

Teiseks suureks põhjuseks on vaesus. Läänud aastal anti ter ves maa-konnas ainult 200 lapsele kogukondlist abi ja seegi abi andmine oli väga puudulik. Võimata, et meil nõnda vähe kehvilapsi on.

Kogukond ei taha tunnustada, et nad kohustatud on vaestele lastele kooliskäimist võimaldama. Palju parema meelega nähakse seda, et koolitöö hulja algaks ja kevadel vara lõpeks.

Seda saadakse kätte mitmesuguste abinõudega, millest siin rääkida liig pikale viiks.

Küllalt selge pildi saame asjast, kui nimetame, et läinud aastal ei alatud koolitööd seaduslikul ajal 55-es koolis.

Mõned koolid võtsid hoogu paar kuud. Koolitöö algul puudus koolist 4783 koolilast.

Põhjusi toodi ette milmesuguseid:

Õpilased ei ilmunud	9	koolis
Õpetajate puudus	10	"
Remont	31	"
Kõhutõbi	1	"
Karjaskäimine	1	"
Kütte puudus	1	"

Kokku . . . 55 koolis

III. koolinädala algul puudus veel koolist 1720 last.

Ei ole suudetud kavatsetavaid klasse avada, suuremalt jaolt ruumi puudusel:

I. kl. neljas kohas, II. kl. kohas, III. kl. seitsmes kohas ja IV. kl. kahekümneviies kohas.

Kõigi nende koolitööd takistavate põhjuste kõrvaldamiseks ei oska vallakoolivalitsus ega kooli hoolekogu peamidagi ette võtta. Minul on sagedasti tulnud hoolekogude koosolekul olla, kus mulle alati hoolekogu liigete abitus silma on paistnud. Kui õpetaja nende hulgas ka midagi ei oska ette võtta, siis pole hoolekogutegevust kuskil märkata. Koolisundus ja selle täitmine on neile tundmata maa.

Imelikul viisil on ka lugu ikka nõnda olnud, et kui õpetaja kõige agarusega koolitöö juures, siiski koolitöö algus ja lõpp sattuvad seadusega kokku ja lapsed käivad korralduskult koolis.

Niisugusid nähtusi tuleb ilmsiks Harjumaa paremates koolides. Mina konstateerin praegu seda fakti, kuid ei julge veel järeldusi teha. See küsimus nõuab veel mitmekülgist uurimist.

Mis siis ette võtta, et koolitöö 128-st koolist 55 koolis seaduslikust ajast hiljem ei algaks? Kõige pealt võivad õpetajad siin palju parandust tuua. Nende juhtida on hoolekogu, nemad võivad ka seaduse põhjal asja nõnda korraldada, et koolitöö ajal 31-es koolis enam remonti ei oleks.

Tihti on aga lugu niisugune, et kooli juhataja koolivalitsusele ennem asjast ei teatagi, kui koolivalitsuselt sellekohane arupärimine saadetakse. See on kõrgi lubamata nähtus.

Loomulikult peaks kooli juhataja igal juhtumisel, kui kooliseadustrikutakse koolivalitsuselt abi otsima.

Et koolikohustus on kehvade ja rikkaste kohta ühesuguselt maksev, siis peab abiandmist nõnda korraldama, et vaesuse pärast keegi kooli ei puuduks.

Selle järele valvab kooli juhataja ühes hoolekoguga.

Abiandmise korralduse juures peab seda meelde tuletama, et meie ametiasutused üksikute õpilaste pärast niisugusesse kirjavahetusesse sattuvad, et kirjutud paber palju rohkem maksma läheb, kui see abi väärt on.

Seda südikust ei saa laita, kui ta kõigile kehvadele abiandmise poolt oleksihitud.

Oppetöö võiks koolides palju paremal järjel olla, kui õppevahendid kooli antaks. Tihti puuduvad üksikutel õpilastel tarvilikud raamatud kuude kaupa. Lõpuks, kui need raamatud muretsetakse, siis ei või keegi selle eest vastutada, et nad ühesugused oleks. See asjaolu takistab aga kooli tööd sedavõrd, et siin parandust tarvis läheb.

Mina leian, et õppevahendid kooli poolt peaksid antama, kehvuse ja rikkuse peale vaatamata, sest koolis kehvumaid kuidagi viisi ettevaldamata hakata pole lubatud.

III.

Opetaja.

Lõpuks jõudsimme kõige tähtsama küsimuse, kooli hingeõpetaja juure. Siin peab ütleva, et materjali, mis käesoleva referaadi ettevalmistusel mul käes oli, nõnda palju oli, et mul tõsisest raskust tegi, sealt kõige tarvilikumad välja valida. Kõige parem kool on mõne kuu jooksul viletsaks muutunud, kui ta on tubli õpetaja kaotanud.

Sama kiirelt hakkab vilets kool paranema, kui korda on läinud head õppejõudu leida. Igaüks mäletab seda omast koolipölvest, kuidas õppejõudude vahetus huvi ja edukuse peale mõjus.

Seda on alati märgata ka siis, kui õppeaine ühe õpetaja käest teise kätte läheb ja mõlemad õpetajad tubli ettevalmistusega on.

Mis peab aga siis ütlema, kui tublisti ettevalmistatud õpetaja asemele õpetaja tuleb, kes seda ametit kergemaks pidas, kui mõnes kon-torist teenida.

Siin võib tihti kooli hävinemist märke näha. Tihti on mulle niisugusel juhtumisel meelde tulnud ühe meie tähtsa koolitegelase ütetus: on juhtumisi, kus on raske ütelda, kas see on hea või halb, et N. kool töötab.

Pidasin seda seekord liialduseks, kuid järelekaaludes tuleme otsusele, et siin liialdust pole.

Kujutame enestele ette kooli, kus õpetaja ametis, kellel tarvilik ettevalmistus puudub ja kes peale selle veel oma ameti vastu ka huvi tunneb.

Niisuguses koolis kujuneb töö järgmiselt: emakeele tunnil loetakse. Kumbki klass loeb ja kirjutab pool tundi, ilma et näha oleks, mis sellega tahetakse saavutada.

Niiviisi ei jatku muidugi mingisugusest lugemikust. Teda korratakse mõnes koolis mitmendat korda. Kõik see kasulik ja arendav töö, mistarvis üleüldse loetakse ja kirjutakse, jääb tegev-mata. Lapsed kes alati loomusunnil peavad olema tegevad, ei saa tegevad olla, mille tagajärjel nende mõistuse arenemine jääb koguni kängu ja neid valdab nukrus.

Matemaatika tunnis kirjutavad lapsed raamatust ülesandeid ja arvavad. Kui õpetaja ka tahab tegev olla, siis hakkab ta üksiku õpilasega töötama, kutsub ta tahvli juure, kuhu see ka kunni tunni lõpuni jääb. Klass töötab oma pead edasi. Mis seal siis kirjutatakse, see ei huvita kedagi. Ja seda kõik teeb õpetaja paha aitamata.

Tihti on sel teel nõnda kaugele jõutud, et III kl. õpilased ka I kl. kursusega viletsasti toime saavad, olgugi et on õppekava ulatuses edasi mindud.

Nii ei suuda kool oma peale pandud lootusi täita.

Mõnes koolis võib siis ka tähele panna, et lapsed kes põlnud koolis käinud, kuid keda nüüd koolisundus kooli töö, kodus vanemate abil töötades olid nõnda kaugele jõudnud, et neid II. ehk III. kl. vastu võeti. Üleüldse näevad nad veel enam arenenud olevat, kui need lapsed, kes 2 aastat koolis pea tegevuseta pidid mööda saatma.

Neid esimesi oli töö arendanud.

Niisugused koolid on meie kooli ajal suureks kahjuks. Nende vastu peab kõige jõuga võitlusesse astuma.

See on muidugi koolivalitsuse lähem ülesanne, kuid ka õpetajad ei pea külmadeks peaitvaatajateks jääma.

Opetajate Liidu esitaja peaks aeg ajalt ühes kohaliku koolinõunikuga pilku koolitöösse heitma.

Samuti peaks Op. L. õpetaja kutse hariduse tõstmise eest kõige südikamalt võitlema, loengute, kursuste ja praktika tundide abil, oma liigetele kohuseks tegema kursustest osavõtmise, referaatide ettekandmise pedagoogiliste ja metoodiliste küsimuste üle.

See on omalt poolt kindlustuseks, et hakatakse kutsekohast kirjandust lugema. Ilma selleta aga ei või meie oma kooli tarvilisele kõrgusele tõsta.

Et õpetajad siamaani viletsat palka said, siis on palju seminaari ja pedagoogika kursuste haridusega õpetajaid koolitööst lahkunud.

Terves maakonnas on õpetajaid: Ulíkooli haridusega — 2; vaimuliku seminaari haridusega — 4; Opet. semin. har. — 9; linnakooli pedagoogika kursuste har. — 23; seminaari kursuste — 12, 8-kl. naisgüm. har. — 27; kodukooliõpetaja kutsega — 14; algkooliõpetaja kutsega — 57; kreis- ja linnakooli ning kõrgema algkooli har. — 10; ministereiumi kooli ped. kurs. har. — 4.

Terves maakonnas on seminaari haridusega õpetajaid ainult mõned üksikud. Nüüd kus palgaolud paranenud, on loota et paljud elukutselised õpetajad kohti nõudma tulevad. Niisugused kohanõudjad oleks nüüd kõige soovitamad külalised. Küll siis varsti meie kooli paraneb.

Raske on edukalt õpetada, kui õpetajal pedagoogiline haridus puudub.

Sellest on hakatud viimasel ajal selgesti aru saama, mis küll selle tarviduse täitmiseks kõiksugu häda abinõud on väljakutsunud, nagu näituseks — lühikese ajalised kursused seminaaride juures, mis muidugi ei suuda rahuldavaid tagajärgi anda. Peaks tõsiselt pedagoogilise hariduse eest hoolitsema hakama.

Teeme nüüd lühikese ülevaate läinud aasta tööst, ära märkides suuremaid puudusi ja nende kõrvaldamise võimalusi.

Möödaläinud õppeaastal olid paljudes koolides emakeel ja võõrad keeled nõrgal järjel.

Emakeele õpetus nõuab suurt metoodilist ettevalmistust.

See aga puudub tihti kusehariduse ta õpetajail. Emakeele õpetus muutus tihti lugemiseks, igavaks lugemiseks, sest meie lugemikkude kokkuseadjad oskasid omal ajal selle eest hoolitseda, et lugemikus kõigele teistele lugemise materjaali leiduks, kuid mitte lastele, kelle jaoks ta ometi kirjutatud. Emakeele tund muutus tihti igavamaks lugemiku kordamiseks.

Tihti lasti kaduma minna kõik tähtsad momendid, mis emakeele õpetuse juures õpilast arendavale ja kasulikule tööle rakendavad. Jutustamine oli tihti päheõppimisega ära vahetud.

E. Petersoni Algharjutusi pruugiti tihti kurjasti, pimedast peast, ettekirjutusi täites.

Leidus aga ka õpetajaid, kes selle kogu harjutusi ei tunnistanud ja ka neid, kes üleüldse seda raamatut ei tarvitanud ja väga häid tagajärgi oled saavutanud. Elustasid seda igavat tööd ainult harjutused vabadele teemadele.

Lõpuks tähendan, et paljudes koolides ei peetud kuigi tähtsaks tööks laste raamatukogude eest hoolitsemist. Mõnes kohas ei pakutud raamatute valiku juures abi. Sellest pahest on aga lootus varsti üle saada. Maakonna kulul on võimalik raamatukogudele algust panna.

Võõra keele õpetus muutus tihti tõlkimiseks.

Isegi Maarfeldi õpperaamatut püüti kõige suurema hoolega tõlkida. Nii siis oli ka tihti võõra keele tunnil enam Eesti kui võõrast keelt kuulda. Emakeele ja võõra keele õpetamise lühike seaajalised kursused on tingimata tarvilikud.

Matemaatika õpetuse juures tuli tihti puudusi ette. Kurjasti tarvitati juba I kl. kirjutuse oskust. Näitlikkuse eest ei tahetud palju hoolitseda. Tuli ko-

guni ette, et arvamise kast kuubustega suure tolmukorraga kaetud oli. Peast arvamise peale ei pandud tihti seda rõhku mis ta väärt on.

Arvati enamasti sõrmede abii, pulgakesi ja teisi asjakesi koolis koduseks teha maksis palju vaeva.

Tihti mindi liig kiirelt edasi, kuna eelmine kursus oli veel koguni nõrgalt ettevalmistud.

Geomeetria õppimise juures püüti tihti piinlikult raamatust kinni pidada, õpilaste jõudu arvesse võtmata jättes.

Kodulooga olid paljud õpetajad niikaugele jõudnud, et see lastele kõige armsamaks tunniks sai, kuna mõned õpetajad olid vale teele sattunud tema asemel kodumaa tundmist Turpi õpperaamatu järele õpetama hakkanud mis kuiva õpetusviisi juures lastele muudugiti ühjak sõnade ja nimede õppimiseks sai.

Ajalugu õpiti tihti raamatute järele. Räägiti suure julgusega Greeka ja Rooma ajaloo, kuid oldi arvamisel, et meie keiser on Jaan Tõnisson mõnes kohas jälle — Konstantin Päts.

Kui niisugune asi ümsiks tuli, siis oli õpetajal kohe selge, et ta oli eksinud didaktiliste printsiipide vastu. Ajaloos on raamat palju paha teinud.

Enamasti on see raamat ise ka paha vanade raamatute ilmotsata tõlkimine ja kordamine, iima et ajaloo õpperaamatu kokkuseadja katsetki teeks lapsele läheneda ehk uuemaid ajaloo õpetuse metoodisi tarvitada püüaks.

Isetegevus puudus ajaloo tundidel pea täiesti.

Maadeteadus kannatas samuti raamatu all. Harva tuli ette, et isetegevust arendada püüti.

Loodusteadus muutus tihti loodusteadusliste raamatute õppimiseks. Mõnikord kaebasid õpetajad, et pole mingisuguseid õpevahendisi. Niisugustel juhtumistel ei tahtnud ma kuidagi seda uskuda. Kui meie siis teravamalt enese ümber vaatama hakkasime, siis leidsime tihti niisuguseid õpevahendisi, mis igas linnaõpetajas peaks kadedust äratama.

Kahjuks ei luba aeg üksikasjalisemalt sellest rääkida.

Niiviisi hoolikalt tööd tehes pole kaugel see aeg, kus õpetaja kunagi tühjajade kätega loodusteaduse tundi ei lähe.

Kodanikuteadus pakub õpetajaile ja õpilastele palju huvi.

Kõike eelpool nimetatud õpeained on niisuguse iseloomuga, et nende õppimine suuri metoodilisi teadmisi nõuab.

Kuidas korraldada nii, et elav klassi töö võimalik oleks? See küsimus on üks kõige raskematest õpetajale, kes oma elukutse vastu valmistud pole.

Tihti tuli ette, et koolis puudus korralik klassi töö. 30—40 lapse hulgast töötas 5—6 last, kuna teised, kas läbi akna välja vahtisid või oma mõtetega töö juurest koguni eemal olid. Kurvem oli lugu veel selle poolest, et niisugustes koolides tihti ka kord puudus. Lapsed vastasid ilma luba saamata, küsimusi pandi ette ainult üksikute lastele jne.

Nendes koolides on koolinõunikul palju tööd. Kursused pole siamaani suutnud asja palju parandada. Loodame käesoleva aasta peale, sest kursuste kavas on 24 praktika tundi ette nähtud.

Loen tarvilikuks tulevikus mõne üksiku tunni konspekti läbivaatamisega neile abiks olla, kellel seda kõige enam tarvis.

Teistes õppeainetes — käsitöös, laulmises, joonistuses, voolimises võib õpetuse tehnikas teadmiste värskenduste tagajärgi märgata.

Need õppeained on oma loomu poolest niisugused, et nad elavalt klassi tööd ka sel juhtumisel võimaldavad, kui õpetaja pole oma ameti vastu ettevalmistud.

Käsitöö on meie koolides oma väärtuse poolest sennikaua nii mitmekesine, kunni tema õpetuseks paremad tingimised loodakse.

Tema mitmesuguste variatsioonidega võis igaüks koolinäitusel tutvuneda.

Voolimisest pole mõnes koolis palju hoolitud. Huvi tema vastu on aga lastel suur. Nähtavasti saab ta meie koolis juba lähemas tulevikus kindlad jooned alla.

Võimlemine on ruumide puudusel halval järjel. Tol-

mupilved hõljuvad tihti võimlejate kohal.

Oleks tarvilik iga kooli juure mingisugune poodium katusega soetada, et siis vaba õhu käes võimelda.

Laulmine edeneb üleüldse keskmiselt. Harva tuli ette koole kus laulmine halv järjel.

Kõigi nende puuduste kõrvaldamiseks on üks univertsaal abinõu — kursused. Õpetajaskond peab kursuste korralduse juures igatpidi kaasa aitama.

Seda ülevaadet lõpetades, tahaksin lõpuks öelda: meie majanduslikkude tingimuste parandusega ja meid teiste töötajatega üheväärilisteks tunnistamisega võime oma kooli hooikiire edene-mise peale kindlad olla.

On loota, et leidub inimesi, kes ennast õpetaja elukutsele ettevalmistama hakkavad. Õpetajate edasiharimine, nagu ma juba alguses tähendasin, peab seisma esimesel kohal.

Kõigi raskuste ja puuduste peale vaatamata võime kindlasti ütelda, et õpetaja pole vaeva kartnud oma tööd hästi teha. See on aga kõige suurem kindlustus selleks, et enesele etteseatud eesmärgid kätte saame. Jääb ju ikka endiselt tõeks see, mis Diesterveg nii arusaadavalt järgmise lausega avaldas: „õpetaja õpetab niikaua, kui ta ise õpib.“

Hiljutine koolinäitus oli üheks tunnistuseks, et meie õppida tahame.

V õpetajate kongressist osavõtjate rohkus tõendab selgesti, et kooli huvid õpetaja südame lähedal on.

Nii pole meil tarvis karta meie kooli eest. Kiirelt käib tema oma arenemise järgud läbi ja jõuab lõpuks sinna välja, kus kool ja elu lahutamata ühendud on, kus riik ja seltskond tunnevad, et kooli eest hoolitsemine nende kõige tähtsam elu ülesanne on. Peame meeles, et ainult edenev kool suudab võita külma ükskõiksuse oma vastu. Sellepärast mitte minutikski peatada, vaid alati võidelda ja otsida.

See olgu õpetaja ilusam püüd!

Kokkuvõtte.

Koolid, kus 3 klassi ühe õpetajaga töötavad, tulevad kiirelt likvideerida niisuguste koolide ühendamise abil, sest nende üleväljapidamine on pedagoogiliselt ja majandusliselt kahjulik.

Koolidel olgu ruumide saamises eesõigus, samuti ka rekvireerimise õigus.

Uute koolimajade ehitamiseks peab valitsus toetust andma raha või ehitusmaterjaali näol.

Uute koolimajade ehituse juures on tarvilik valitsuse poolt laenu saada. Laenu suurus ja tingimised tulevad seadusandlikul teel kindlaks määrata.

Et kooli kohustuse alla ka kehvad lapsed kuuluvad, tuleb neile kogukondlik abi kindlustada ja selle alammäär kindlaks teha.

Õppevahendid antagu kõigile lastele kooli poolt, sest koolis lapsi kehvadeks ja rikasteks eraldada on lubamata.

Õ. L. peab õpetaja kutsehariduse tõstmise eest võitlema loengute, kursuste ja praktika tundide abil, oma liigetele kohuseks tehes kursustest osavõtmise.

Õ. L. esitaja peab koolitöösse pilku heitma ja ühes kohaliku koolinõunikuga koolide tööga ja töötingimustega tutvunema. Juba käesoleval suvel korraldatagu 2—3 nädalised kursused emakeele ja matemaatika meetodikas.

Lastekirjanduse soetamiseks loodagu komisjon.

Usuõpetuse asjas tuleb nõuda, et õpetajad IV. kongressi otsust täidaksid.

Puhkepalga väljateeninud õpetajale võimaldatagu puhkusele minek.

(Järgneb).

Veel kooli praktika süvendamisest.

J. Uustalu.

Kui veebruar-kuu «Kasvatusele» saatsin oma mõtted koolipraktika süvendamise kohta koolitöö vastastikuse tundmääppimise läbi õpetajate vahel, siis lootsin, et ametivernad selles asjas veel sõna võtavad ja minu ettepanekute ja soovide otstarbekohasust või kohatust ära märgivad. Minu lootus ei ole täide läinud. Küll olen aga sattunud selle küsimuse alal mõttevahetusse mõne koolitöölisega, kes on asunud minu arvamiste kohta eitavaale seisukohale.

Kõige pealt tuuakse ette, et õpetajad üksteise koolitööd «revideerides» juhtumise selleks ära kasutavad, et ametivenna peale tõsta «tühje jutte», et teda muu ilma ees paljastada. Seda olevat ette tulnud ja teatakse veel juure lisada, et isegi nii tõsiseks olevat asi läinud, et koolivahtsus olevat pidanud asja lahendamata ja «kannatajate pisaraid kuivatama».

Ma ei taha oletada sarnaste juhtumiste võimatust, on ju tõsiasi, et mitmes meie kodumaa kohas õpetaja ametis on inimesi, kes selleks mitte kohased ei ole, kes peavad õpetaja ametit mõne muu ameti kõrval ja koolitööst otsekohe huvitatud ei ole. Teadagi teeb niisugune ebakoolimees oma asja viga-

selt. Teadagi, et vigast tööd teisele heameelega näidata ei taheta. Juba õiglane arvustus oleks valus kuulata. Kas on aga sallitav, et õpetajate seas inimesi leidub, kes oma asja nii halvasti ajavad, et nad häbenevad, oma tööd ametivendadele näidata? Kas ei ole õpetajaskonna autoriteedi hoidmise pärast tarvilik, et õpetajad ise selleks kaasa peavad mõjuma, et nende seast keegi alaväärtuslist tööd ei teeks?

Kuid ma oletan, et õpetajad oma ametivendade juures ei näe mitte üksi vigu, vaid ka häid külgi. Mul on hiljuti juhus olnud õige pealiskaudset pilku heita teise kooli elusse ja ühtlasi esitada ametivendile oma tööd. Ma pean tunnustama, et sellest juhusest mulle pikemaks ajaks jätkub iseeneses teatud pedagoogiliste küsimuste arutamiseks. Ma sain elavaid olevusi, tegusid näha ja minule isiklikult on see mitu korda rohkem väärt, kui mõnikümmend lehte paberlist juurdlemist. Ning teisest küljest: näidates teistele oma tööd leidis mu silm ise siin vigu, mis ehk muidu oleks tähele panemata jäänud.

Kui üksteise töid nähes teevad nende üle jütud, siis on see soovitatav ja kui

«tühje jutte» räägitakse, siis on see ka inimlik. Kuid ärge nende pärast nii suurt hirmu tuntu: igalühel on suu peas ebaõiget õiendama. Ning lõpuks selgub ka, kes on meie seas niisugune, kes ametivenna peale ilma asjata lendu laseb põhjendamata laimujutti. Meie

mõistame hukka selle halvad kombed ja kasvatajate temast parema õpetajaskonna liikme.

Selle kõige tagajärg oleks: õpetajad astuvad elavamasse mõttevahetusse koolitöö üle, õpetajaskond raffineerub ja tema autoriteet tõuseb.

Organisatsioonide teated.

Õpetajate Liidu juhatuse teadaanne Harku kolonii asjus.

Eesti Õp. Liidu juhatus läbi arutades omal koosolekul, 27. juunil s. a. Harku kolonias kasvatus- ja õpetajate-kasvatajate suhtes valitsevate olude kohta käivaid andmeid ja leides et: 1) Harku kolonias, mis nime järele peab olema alaealiste kurikalduvustega laste parandusmaja, tegelikult seda aga mitte ei ole, on igasugune pedagoogiline töö praegustes oludes täitsa võimata, 2) õpe-

tajad-kasvatajad on õiguslikult surutud kolonias maksva olukorraga väga täbarasse seisukorda, kus nendega äärmiselt hoolimatult ümber käiakse — otsustab: a) juhtida eeltoodud asjaolude peale kõigi organiseeritud õpetajate tähelepanu ja hoiatada neid Harku koloniasse tööle asumast, kunni sealsed töötamisolud ei ole põhjalikult ümber loodud, b) avaldada see otsus „Kasvatuses“ ja ajalehtedes üleüldiseks teadmiseks ning teatada kirjalikult kohtu- ja haridusministeeriumile.

Kümme käsku irisejatele ühingu liiketele.

Selle pealkirja all toob «Päd. Reform» ühest vanemast ajakirjast järgmised õpetused, millel ka meie oludes oma jagu tähtsust on:

1. Kõnele oma ühingu kohta igal võimalikul juhusel halvasti.

2. Ahvarda alati oma väljaastumise- ja protestiga, kui mõni asi sinu ühingu ei meeldi.

3. Seleta igalühel, et sa ei ole rahul oma ühingu tegevusega.

4. On sul vaenulik vahetõde mõne ühingu liikmega, siis lase ka ühingu seda maitsta.

5. Oleta kõigist, kes ühingu heaks töötavad, et nad seda teevad auahnuse või isikliku huvi pärast. Sina ise aga ära võta ühingu oma peale mingit tööd, et sinust lõpuks sedasama ei arvataks. Puudu võimalikult koosolekult.

6. Seleta igale võõrale, kuidas asi peaks ühingu olema; ära seda kunagi ühingu enesele ütli.

7. Ära kõnele kunagi ühingu poolt valitud esitajast, kes sinu olude parandamiseks töötavad.

8. Kui sa teistest targem oled, siis valva, kunni keegi juhtivatest jõududest on kuidagi viisi üksinud. Siis karga temale kallale. Oma paremaid mõtteid pead sa aga nõnda kaua varjama.

9. Ära unusta koosolekutel «põhimõtteliselt» olla vastasrinnas; sest sina oled ju kõige olemise pipar, sool ja muskaatpähkel. Ilma sinuta ei oleks koosolekul maiku.

10. Kui mõnikord juhtub seda, mis on sinu arvates õige, siis vaidle ometi vastu, muidu ei oleks ju sina see, kes kõik paremini teab.

Pärnu linna koolivalitsus

vajab

1 koolinõuniku

ja

2 keeßkooli õpetajat

1 Eesti keeles ja 1 joonistuses.

Pärnus, 18. juulil 1921. Nr. 279.

Koolivalitsus.

Käru algkool, Järvamaal

vajab

õpetajat.

Valimine 7. augustil, kell 2 kooliruumides Käru alevis (kitsaroopalise Lauri jaama juures) hoolekogu ees. Ülesandmised saata ühes tunnistuste ärakirjadega algkooli juhatajale. Isiklik ilmumine soovitav.

Hoolekogu juhatus.

Juuru valla algkoolidele

õpetajate valimine

on vallanõukogu ees 13. augustil s. a., kell 10 hommikul.

Koolivanem H. Tollos.

Otepää kõrgem algkool

(end. kihelkonna kool) Tartumaal, vajab

õpetajat.

Ülesanda 30. juulini s. a. Palutakse saata elulookirjeldus, haridusetunnistuse ärakiri ja teatada, mis aineis soovib õpetada. Aadress üle Nuustaku.

Hoolekogu.

Paide poeglaste realgümnaasium

vajab

1) Koolijuhatajat. 2) Matemaatika, laulmise, loodusloo, maade-teaduse, Eesti ja Inglis keele õpetajaid. 3) Asjaajajat.

Koolijuhatajale maksetakse kunni 2000 marka ja õpetajaile kunni 1000 marka kuus lisaks 13. Mai 1921. a. seaduses tähendud palkadele.

Sooviavaldusi palume saata Järva Maakonna koolivalitsusele hiljemalt 1. augustiks.

Koolihoolekogu.

Järva maakonna valitsus

vajab

- 1) Keskkolide juhatajaid.
- 2) Alg- ja täienduskoolide juhatajaid.
- 3) Õpetajaid kesk-, alg- ja täienduskoolidele kõigi ainete jaoks.
- 4) Koolijuhatajaid ja õpetajaid: Linna-pää, Esna ja Veinjärve majapidamise, aiatöö ja käsitöö koolidele.

Maakonna valitsuse koolides maksetakse koolijuhatajaile kunni 2000 marka ja õpetajaile kunni 1000 marka palgalisa kuus.

Ka algkoolide (kõrgemate) juhatajaile maksetakse palgalisa.

Ülesanda palume kunni 1. aug. s. a.

Maakonna valitsus.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI
„KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1921. aastal

kahes osas :

1. Pool-kuukiri, mis ilmub iga kuu 15. ja 30. p. ja sisaldab lühemaid kirjutusi pedagoogilistest ja metoodilistest küsimustest, koolitöö ülevaateid Eestis ja välismaal, arvustusi koolikirjanduse alalt ja organisatsioonide teateid.

2. Teise osa moodustavad pikemad pedagoogilised ja metoodilised tööd, mis ilmuvad kaasannetena perioodilisele väljaandele üksikute raamatutena, kogusummas 24 trükipoognat. Neist ilmuvad käesoleval aastal:

1. Vaateõpetus (Kodulugu) II-tegelik osa.
2. Uuemad voolud kasvatusteaduses.
3. Töökool.
4. O' Shea, Aktiivsuse tähtsus kasvatuses.

„KASVATUSE“ tellimishind kuus on:

ühes kaasannetega — 60 marka; ilma kaasanneteta — 40 marka.

===== Üksik nummer 25 marka. =====

Endised aastakäigud: 1919. a. — 90 marka, 1920. a. — 360 marka.

Suurema hulga eksempl. tellijatele 30% hinnaalandust.

Aadress: Tallinn, Pikk tän. 54. „KASVATUS“

Telefon 14—63.

Eesti õpetajate Liidu juhatus.